

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

«До захисту допущено»

в.о. завідувача кафедри

_____ Андріана КОСТЕНКО

«__» грудня 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

зі спеціальності 052 «Політологія»,

освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналітика»

на тему: «Дезінформація в російських медіа як засіб інформаційної війни Росії проти України»

Здобувачки групи Птм-21 Дєдова Анастасія Сергіївна

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.

Результати ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Анастасія ДЕДОВА

Керівник: професор, в.о. зав кафедри ППСТ, доктор політичних наук,

професор Андріана КОСТЕНКО _____

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСОБУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

1.1. Дезінформація: аналіз поняття, види та типи

1.2. Інформаційна війна: визначення та засоби ведення

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. ДЕЗІНФОРМАЦІЙНІ КАМΠΑНІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

2.1. Практики дезінформаційних кампаній в російських медіа

2.2. Особливості нормативно-правової бази щодо протидії дезінформації

Висновки до другого розділу

РОЗДІЛ 3. КОНТЕНТ-АНАЛІЗ РОСІЙСЬКИХ МЕДІА В КОНТЕКСТІ ПОШИРЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

3.1. Методологія та стратегія емпіричного дослідження

3.2. Контент-аналіз російських медіа

3.3. Результати контент-аналізу російських медіа в умовах інформаційної війни проти України

Висновки до третього розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

АНОТАЦІЯ

Дєдова А. С. Дезінформація в російських медіа як спосіб ведення інформаційної війни Росії проти України [Текст]: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра; спец.: 052 – політологія / А. С. Дєдова; наук. керівник А. М. Костенко – Суми: СумДУ, 2023. – 108 с.

Кваліфікаційна робота присвячена темі «Дезінформація в російських медіа як спосіб ведення інформаційної війни Росії проти України». Актуальність вивчення цієї проблематики, перш за все, зумовлена сучасними геополітичними подіями. Головна мета дослідження полягає в розгляді теоретичних і методологічних аспектів дезінформації, яку російські медіа використовують як інструмент у інформаційній війні проти України. Тож у роботі автор розглядає поняття дезінформація; аналізує засоби та методи ведення інформаційної війни; проводить огляд літератури щодо дезінформації як інструменту інформаційної війни; аналізує нормативно-правову базу в контексті дезінформації; проводить контент-аналіз російських медіа щодо вивчення поширення дезінформації про Україну та узагальнює дезінформаційні практики російських медіа.

Ключові слова: дезінформація, інформаційна війна, маніпуляція, фейк, пропаганда.

Diedova A. S. Disinformation in Russian media as a way of maintaining the information war of Russia against Ukraine [Text]: work for the master's degree; speciality: 052 – political science / A. S. Diedova; scientific director A. M. Kostenko – Sumy: SSU, 2023. – 108 p.

The qualification work is dedicated to the topic “Disinformation in Russian media as a way to carry out the information war of Russia against Ukraine.” The relevance of this problem, above all, is determined by current geopolitical issues. The main research focuses on the theoretical and methodological aspects of disinformation, which Russian media use as a tool in the information war against Ukraine. The author also considers the concept of disinformation; analyzes the features and methods of conducting information war; conduct a survey of the

literature regarding disinformation as a tool of the information war; analyzes the regulatory framework in the context of disinformation; conducts a content analysis of Russian media to explore the expansion of disinformation about Ukraine and the regularization of disinformation practices of Russian media.

Key words: disinformation, information war, manipulation, fake, propaganda.

ВСТУП

Актуальність дослідження є важливою в контексті сучасних геополітичних подій. Дослідження цієї теми виходить за межі наукового інтересу, оскільки вплив дезінформації на громадське мислення та міжнародні відносини може мати серйозні наслідки. Ось кілька аспектів, що підкреслюють актуальність даної теми:

Інформаційна війна в сучасному світі: Інформаційні технології відіграють ключову роль у сучасних конфліктах. Російська Федерація активно використовує дезінформацію як інструмент в інформаційних війнах проти інших країн, включаючи Україну.

Вплив на громадську думку: Дезінформація в російських медіа може значно впливати на уявлення громадян про події в Україні. Це може створювати спотворені чи вигадані наративи, які формують громадську думку в Росії та світі.

Міжнародні відносини та дипломатія: Дезінформація в російських медіа може впливати на міжнародні відносини, порушуючи сприйняття ситуації в Україні міжнародним співтовариством. Це може призводити до збільшення напруги та ускладнювати можливість мирного вирішення конфлікту.

Безпека та стабільність країни: Дезінформація може створювати нестабільність та погіршувати безпеку в країні. Вона може слугувати каталізатором для поглиблення конфлікту та ускладнювати його вирішення.

Необхідність контрзаходів та прозорості: Дослідження дезінформації в російських медіа також висвітлить необхідність розвитку стратегій контрзаходів та підвищення прозорості в інформаційному просторі для запобігання поширенню маніпуляцій.

Саме тому, актуальність дослідження полягає в необхідності розкриття масштабів та механізмів дезінформації в російських медіа як засобу інформаційної війни Росії проти України для формування об'єктивного світогляду громадськості, впливу на міжнародні відносини та покращення стану розробки інформаційної безпеки країни.

Мета роботи полягає в дослідженні теоретико-методологічних аспектів дезінформації в російських медіа як засобу інформаційної війни Росії проти України, а також аналізу і узагальненню характеристик дезінформаційних практик російських медіа.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання дослідження:

1. Розгляд поняття дезінформація: визначення та класифікація видів дезінформації.
2. Аналіз засобів та методів ведення інформаційної війни.
3. Огляд літератури щодо дезінформації як інструменту інформаційної війни.
4. Аналіз нормативно-правової бази в контексті дезінформації.
5. Опис методів дослідження дезінформаційних практик.
6. Контент-аналіз російських медіа щодо поширення дезінформації про Україну.
7. Узагальнення характеристик дезінформаційних практик російських медіа.

Об'єкт дослідження: дезінформація в російських медіа.

Предмет дослідження: дезінформація в російських медіа як засіб інформаційної війни Росії проти України.

Гіпотеза дослідження: російські медіа використовують дезінформацію як стратегічний інструмент у рамках інформаційної війни проти України, впливаючи на сприйняття та думку суспільства та сприяючи формуванню сприятливого образу подій у російському інформаційному просторі.

Методи дослідження: реалізація завдань дослідження здійснювалася за допомогою використання загальнонаукових та спеціальних наукових методів, а саме: аналізу та синтезу, індукції та дедукції; контент-аналізу та графічних методів. Для вирішення поставлених завдань було використано наступні методи дослідження:

- теоретичні: аналіз наукової літератури, угруповання.
- емпіричні методи: спостереження, контент-аналіз.

Теоретична значущість дослідження полягає в розкритті та аналізі механізмів використання дезінформації російськими медіа як інструменту інформаційної війни. Результати дослідження сприятимуть глибшому розумінню природи дезінформації, ідентифікації ключових її аспектів у контексті російсько-українських відносин. Це допоможе в удосконаленні теоретичного апарату, пов'язаного з інформаційними війнами та впливом медіа на громадську думку.

Практична значущість дослідження полягає в потенційній спроможності впливати на розробку ефективних стратегій протидії дезінформації в умовах інформаційної війни. Результати дослідження можуть слугувати основою для розробки конкретних заходів з підвищення інформаційної безпеки та зміцнення внутрішнього та міжнародного резонансу. Результати отримані з дослідження, можуть бути використані управлінськими та політичними структурами для покращення інформаційної стратегії та збільшення стійкості до впливу дезінформації. Дослідження може слугувати інструментом для розробки ефективних медіа-стратегій та підвищення інформаційної готовності громадськості. Таким чином, дане дослідження може мати практичний вплив на політичне, соціальне та інформаційне середовище.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань. Загальний обсяг дипломної роботи – 79 сторінок та 11 додатків. Перелік посилань нараховує 148 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСОБУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

1.1. Дезінформація: аналіз поняття, види та типи

Дезінформація є явищем, що стає все більш актуальним у сучасному інформаційному суспільстві. Це поняття охоплює різноманітні методи поширення неправдивої, спотвореної чи прихованої інформації з метою впливу на громадську думку, формування ставлення до певної події чи особи, а також зсуву вектору дискусій. У цьому контексті важливо розглянути різні види та типи дезінформації для зрозуміння їх характеристик та впливу на суспільство.

Дезінформація, взята в широкому сенсі, охоплює систематичні зусилля введення у масову свідомість фальсифікованої чи неправдивої інформації з метою маніпулювання думками та перекирчування фактів. Це може включати в себе розповсюдження фейкових новин, маніпуляції зі змістом, або використання псевдонаукових аргументів для підтримки неправдивих тверджень.

Дезінформація може приймати різні форми та проявлятися у різних контекстах. Перш за все, важливо виділити активну та пасивну дезінформацію. Активна дезінформація включає у себе свідомі зусилля поширення неправдивої інформації, тоді як пасивна може бути результатом недостовірної передачі подій у медіа.

Крім того, можна виділити політичну, соціальну та економічну дезінформацію. Політична дезінформація спрямована на вплив на політичний процес та виборчу активність. Соціальна дезінформація стосується формування громадської думки та ставлення до соціальних явищ. Економічна дезінформація може впливати на ринкові процеси та прийняття фінансових рішень.

Можна виділити такі типи дезінформації, як інформаційні, кібернетичні, соціальні та політичні. Інформаційна дезінформація пов'язана з неправдивою інформацією, що розповсюджується через різні медіа. Кібернетична дезінформація включає в себе атаки та втручання в інформаційні системи для розповсюдження спотвореної інформації. Соціальна дезінформація пов'язана з

використанням соціальних мереж та платформ для впливу на громадську думку. Політична дезінформація має на меті впливати на політичні процеси та рішення.

У своїй роботі Самчинська О.А. досліджує сутність поняття "дезінформація" в контексті цифрової епохи, визначаючи його різні аспекти за допомогою аналізу визначень вітчизняних та міжнародних науковців [1]. Робота розглядає різноманітні точки зору, представлені у працях вчених, які намагаються визначити сутність та характеристики дезінформації.

Авторка наводить різні підходи до визначення дезінформації, враховуючи точки зору таких науковців, як Фетцер, Шлапаченко, Кіца, Сасенко, та Хорватські вчені Туджман та Мікеліч. Аналізуючи їхні визначення, вона висуває тезу про відсутність консенсусу щодо сутності дезінформації та визначення кінцевих мети і результатів цього явища [1; 8-12].

Далі авторка переходить до аналізу міжнародних документів, зокрема Спільної декларації щодо свободи вираження поглядів та Кодексу практики Європейського Союзу щодо протидії дезінформації. Вона розглядає визначення дезінформації в цих документах та звертає увагу на основний акцент, який робиться на захисті свободи слова та необхідності правового регулювання.

Самчинська О.А. зазначає, що національне законодавство України активно використовує термін "недостовірна інформація", рівняючи його із "дезінформацією"[1; 3-5].

Отже, поняття "дезінформація" досить широке, в той час як інші терміни, такі як "фейк", "фейкові новини", стають суттєво вузькими і можуть вважатися лише підходами до здійснення дезінформації. Під дезінформацією розуміється намірено поширювана неправдива інформація через різні канали комунікації, такі як ЗМІ, соціальні медіа та соціальні мережі. Ця інформація спрямована на спотворення реальності та вплив на уявлення аудиторії відповідно до потреб комунікатора або замовника, такого як держава, бізнес чи медіа.

Фейк вважається одним із методів дезінформації, що полягає в поширенні в соціальних мережах та соціальних медіа емоційно насиченої неправдивої інформації, яка неадекватно відображає реальність, призначена для визначеної

аудиторії. Фейкові новини є формою дезінформації, що передбачає поширення неправдивої інформації під видом новин або ретрансляції фейків у медіа, що вже розповсюджували інші джерела інформації чи лідери думок. Несвідома дезінформація означає ненавмисне розповсюдження неправдивої інформації, яка впливає на сприйняття світу аудиторією.

Доскіч Л.С. у своїй роботі про фейкові новини та дезінформацію виявляє різноманітні аспекти цього явища [13]. Він наголошує, що фейки можуть приймати різні форми, включаючи текстові повідомлення, фото- та відеоматеріали, а також різні медійні формати, такі як реклама, меми, пранкінг і багато інших. Українські та зарубіжні дослідники виділяють різні типи фейків, включаючи ті, які сіють паніку, розпалюють ворожнечу, маніпулюють свідомістю та приносять прибуток ЗМІ [14].

Зокрема, автор зазначає, що чутки та фейкові новини існують не лише у сучасному інтернет-просторі, але мають своє коріння в історії, де їх називали "газетною качкою". Чутки, як вказують дослідники, є проекцією соціальних установок і мотивацій на події та можуть бути класифіковані за кількома категоріями, такими як мрії, пугала і пускова інформація [13].

Фейкова інформація в сучасному інтернет-середовищі використовується для різноманітних цілей, таких як маніпуляція громадською думкою, піар, розважання та пропаганда. Важливою новацією в цьому контексті стали діпфейки, що представляють собою високотехнологічні відеопідробки, що можуть створювати враження реальності та викликати сумнів щодо правдивості інформації.

Поширення фейкових новин є частим явищем у політичних і соціальних дебатах. Фейки можуть порушувати інформаційний потік, негативно впливати на довіру до ЗМІ та підривати демократію. Важливою проблемою є також вплив фейкових новин на емоційний стан громадян та психологічну безпеку суспільства. Спричинюючи страх та тривогу, фейкові новини можуть викликати серйозні наслідки для стабільності та етики суспільства [15].

Вчений Брижко В.М зауважує [16], що для позначення феномена дезінформації наразі застосовується різна термінологія, і у своїх дослідженнях

акцентує увагу на взаємодії цього явища з маніпуляціями в інформаційному просторі. Він вказує, що дезінформація, спрямована на маніпуляцію свідомістю людини, передбачає навмисну підміну змісту або значення подій, фактів, аспектів тощо. Ця сутнісна трансформація залишає зовнішні ознаки недоторканими, але надає їм деструктивне значення або асоціює їх із шкідливим контекстом.

Маніпуляції в контексті дезінформації, згідно з дослідженнями Брижко В.М, виявляються в різноманітних техніках, спрямованих на вплив на свідомість. Вчений особливу увагу приділяє розриву між сенсом та формою представлення інформації як першою ознакою маніпуляції. Це полягає в майже непомітній підміні предмету вивчення та переході від об'єктивної оцінки фактів до аргументування ілюзорної реальності. Також вчений вказує на використання відволікаючих ефектів, таких як розрізнені, часто суперечливі повідомлення, що ускладнюють ідентифікацію технології маніпуляції та роблять складним доказ навмисності таких дій [16].

Щодо прогнозів, Брижко В.М стверджує, що деструктивні маніпуляції, а також дезінформація, стають глобальною проблемою, особливо в контексті зростання кількості суб'єктів, здатних до збору та розповсюдження інформації. Вчений підкреслює, що підвищена схильність населення до маніпулятивних впливів обумовлена тривалим перебуванням у кризових умовах, що може підкріплювати ці явища.

Зазначаючи необхідність захисту від маніпуляцій в інформаційному просторі, автор підкреслює важливість розробки інформаційного законодавства України, яке має узагальнити принципи правової діяльності у цій сфері і стримувати всюдозволеність деяких суб'єктів, що можуть свідомо або несвідомо поширювати дезінформацію та маніпулювати свідомістю громадян.

Заглибившись у аналіз поняття дезінформації, видів та методів її реалізації, стає очевидним, що це не просто термін чи явище, а складний механізм впливу на суспільство. Введення в оману, маніпулювання та створення громадської думки стають ключовими векторами впливу, розробленими з використанням різних методів.

Дезінформація, невіддільна частина інформаційного ландшафту, викликає серйозні загрози для суспільства в умовах розвитку сучасних технологій. В її арсеналі - введення в оману, маніпулювання, і створення громадської думки, що використовуються через різні методи та канали.

Фейки, або введення в оману, підкреслюються спеціально підібраними фактами, що змушують об'єкти сприймати необґрунтовану інформацію як правдиву. Це ефективний інструмент для систематичного підняття напруження та створення ілюзії нестабільності в інформаційному просторі.

Маніпуляція, у свою чергу, спрямована на створення ілюзорної реальності, переключення суспільства від об'єктивного сприйняття до ілюзійної концепції. Завдяки цьому маніпулятивні методи стають ефективними інструментами впливу на громадську думку та формування переконань.

У контексті фейків і маніпуляцій, зокрема, виділяються методи, які включають упереджене викладення фактів та дезінформування від зворотного. Ці методи використовуються для створення негативного впливу та приховання об'єктивної інформації.

Ці елементи, взяті разом, конструюють систему, яка може значно впливати на формування світогляду та рішень суспільства. Зрозуміння цих процесів стає важливим для вироблення інформаційної грамотності та відповідального сприйняття інформації. Подальший розвиток суспільства в інформаційній ері вимагає удосконалення захисних механізмів та підвищення обізнаності громадян. Тільки так можна забезпечити стійкість суспільства перед впливом дезінформації та забезпечити йому свободу та об'єктивність в сприйнятті інформації.

В сучасному політичному ландшафті дезінформація стала частиною стратегій впливу та маніпуляцій. Вона використовується для формування громадської думки, впливу на виборчий процес та створення нестабільності в політичних системах.

Дезінформація в політиці охоплює намагання поширити неправдиву, маніпулятивну чи приховану інформацію для досягнення конкретних політичних цілей. Це може включати в себе розповсюдження фейкових новин,

спотворення фактів, а також використання підроблених або вигаданих документів.

Види дезінформації в політиці:

Кампанії дезінформації під час виборчих кампаній: Дезінформаційні кампанії можуть бути спрямовані на дискредитацію опонентів, створення фальшивих образів кандидатів чи викривання неправдивої інформації про політичних лідерів.

Маніпуляції в соціальних мережах: Сучасні соціальні мережі стали платформою для швидкого поширення дезінформації. Вигадані новини, фейкові облікові записи та маніпуляції алгоритмами розповсюджують неправдиву інформацію серед широкого загалу.

Дезінформація через традиційні ЗМІ: Використання ресурсів традиційних ЗМІ для поширення дезінформації також є поширеною практикою. Фальшиві репортажі, невірні заголовки та спотворення фактів можуть впливати на громадську думку.

Дезінформація в політиці може мати серйозні наслідки для політичної стабільності та виборчих процесів. Вона може породжувати недовіру до інститутів, сприяти поглибленню політичних конфліктів та перешкоджати нормальному функціонуванню демократичних процесів.

Дезінформація в політиці може викликати паніку серед виборців, викликати антидемократичні настрої та сприяти поширенню теорій заговору. Це робить її серйозним викликом для демократичних суспільств.

Дезінформація в політиці є складним явищем, яке може суттєво впливати на сучасні політичні процеси. Розуміння поняття, видів та впливу дезінформації є ключовим для розроблення ефективних стратегій протидії та забезпечення ясності політичного середовища.

Засоби масової інформації (ЗМІ) виконують ключову роль у формуванні громадської думки та впливі на політичні та суспільні події. Проте, ця впливова роль також створює можливості для поширення дезінформації.

1. Фейкові новини та неекспертні коментарі:

Фейкові новини є одним із найпоширеніших способів поширення дезінформації в ЗМІ. Це може включати вигадані чи перекручені історії, які намагаються симулювати реальні новини. Також, часто використовують неекспертні коментарі або думки без належної експертної перевірки.

2. Маніпуляції заголовками та образами:

Заголовки та образи мають суттєвий вплив на сприйняття інформації. Використання провокативних або неправдивих заголовків, а також маніпуляція образами може створити враження, що матеріал має сенсаційний характер, навіть якщо сам контент не є об'єктивним.

3. Репутаційні атаки через ЗМІ:

Деякі суб'єкти можуть використовувати ЗМІ для репутаційних атак на опонентів або конкретні групи. Це може включати розповсюдження неправдивих інформаційних матеріалів, що може призвести до погіршення репутації осіб або організацій.

4. Використання анонімних джерел:

Застосування анонімних джерел може ускладнити перевірку правдивості інформації та створює можливість для розповсюдження дезінформації під покривом анонімності.

5. Ефект "фільтру медіа":

Медіа-фільтр, що виникає через сучасні алгоритми підбору новин, може призвести до створення "інформаційного бульбашки", де користувачі отримують інформацію, яка відповідає їхнім власним уподобанням. Це може збільшити поширення дезінформації серед обмеженої аудиторії.

Способи поширення дезінформації в ЗМІ можуть серйозно впливати на громадську думку, спрямовуючи її у певному напрямку. Це може призвести до спотворення образу подій, недовіри до ЗМІ та загострення політичних конфліктів.

Дезінформація в ЗМІ має потенціал створювати значний вплив на суспільство. Розробка та впровадження ефективних стратегій протидії дезінформації в ЗМІ є важливою для збереження об'єктивності та достовірності інформації, яка подається громадськості.

В сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі відіграють значущу роль у формуванні громадської думки, взаємодії та обміні інформацією. Проте, разом з цим, вони стають платформою для поширення дезінформації, що суттєво впливає на сприйняття подій та формування суспільного настрою.

Механізми поширення дезінформації в соціальних мережах

1. Алгоритмічне фільтрування: Алгоритми соціальних мереж, які підбирають та відображають контент користувачам, можуть створювати "інформаційні бульбашки". Це призводить до того, що користувачі отримують інформацію, яка відповідає їхнім попереднім переглядам, що може сприяти поширенню дезінформації серед обмеженої аудиторії.
2. Вплив ботів та псевдоакаунтів: Автоматизовані боти та псевдоакаунти часто використовуються для штучного збільшення обсягу поширення дезінформаційних матеріалів. Вони можуть створювати штучний тренд та впливати на громадську думку.
3. Спільноти та фільтрація інформації: Групи та спільноти в соціальних мережах можуть створювати власні фільтри інформації, що може призводити до виникнення ізольованих спільнот, де дезінформація поширюється без належної перевірки.

Наслідки впливу соціальних мереж на дезінформацію

1. Поляризація суспільства: Поширення дезінформації в соціальних мережах може призводити до глибшої поляризації суспільства, розділяючи користувачів за поглядами та переконаннями.

2. Порушення довіри до інформації: Часті випадки поширення дезінформації можуть порушити довіру громадськості до інформації взагалі, що впливає на її здатність розрізняти достовірну інформацію від маніпуляцій.

3. Вплив на політичні процеси: Дезінформація в соціальних мережах може впливати на результати виборів, формування громадської думки та взаємодію з політичними подіями.

Заходи для протидії впливу соціальних мереж на дезінформацію

1. Підвищення критичного мислення:

Сприяння розвитку критичного мислення серед користувачів соціальних мереж для визначення достовірності інформації.

2. Створення прозорих алгоритмів:

Розробка алгоритмів соціальних мереж, які є прозорими та мають за мету зменшення фільтрації та формування інформаційних бульбашок.

3. Зміцнення кібербезпеки та виявлення ботів:

Посилення заходів з кібербезпеки та виявлення автоматизованих облікових записів для запобігання їх впливу на соціальних мережах.

Вплив соціальних мереж на поширення дезінформації стає все більш серйозною проблемою сучасного інформаційного суспільства. Для забезпечення здорового інформаційного середовища необхідно впроваджувати комплексні стратегії та заходи, спрямовані на протидію цьому явищу та підвищення рівня медіаграмотності серед користувачів.

Сучасна епоха інформації несе із собою значущі виклики, пов'язані з поширенням дезінформації. Це явище не лише стає інструментом впливових стратегій, але й представляє серйозну загрозу демократичним суспільствам. Проведений аналіз теми дезінформації в політиці, методів її поширення в ЗМІ та впливу соціальних мереж дозволяє сформулювати декілька ключових аналітичних висновків.

Інформаційна війна та політика визначають сучасний ландшафт дезінформації, перетворюючи її в не лише окремий інструмент, але й справжню інформаційну війну. Зловживання інформацією, спотворення фактів та розповсюдження фейкових новин стають частиною політичних стратегій, що призводить до глибшої поляризації суспільства та порушення довіри до інститутів.

Дезінформація в ЗМІ виявляє подібність механізмів поширення. Використання фейкових новин, маніпуляції заголовками та образами, а також репутаційні атаки через ЗМІ стають традиційними стратегіями впливу. Це підкреслює актуальність посилення етичних стандартів та контролю в ЗМІ для збереження їхньої ролі об'єктивних інформаційних посередників.

Соціальні мережі виявляються потужним інструментом для поширення дезінформації через алгоритмічне фільтрування, вплив ботів та псевдоакаунтів. Створення ізольованих інформаційних бульбашок порушує суспільний ландшафт, призводить до поляризації думок та створює ґрунт для інформаційних війн.

Необхідність комплексних стратегій для протидії дезінформації визначається як законодавчими заходами та змінами в етиці ЗМІ, так і підвищенням медіаграмотності користувачів соціальних мереж. Прозорість алгоритмів та кібербезпека також визначаються як ключові аспекти ефективної боротьби з дезінформацією.

В контексті впливу соціальних мереж особливо важливою стає глобальна співпраця. Дезінформація перетинає національні кордони, тому ефективні стратегії протидії повинні визнавати необхідність міжнародних зусиль.

1.2. Інформаційна війна: визначення та засоби ведення

Історичний аспект інформаційних війн представляє собою захопливий шлях розвитку конфліктів, в яких основним озброєнням виступає не фізична сила, а вплив на інформаційні потоки та свідомість суспільства. Цей еволюційний процес виявляється в різних етапах історії та набуває різноманітних форм та стратегій.

Історія інформаційних війн сягає свого початку ще в ХХ століття. У періоди великих світових конфліктів, зокрема під час Першої і Другої світових війн, виникала необхідність контролю та маніпуляції інформаційним простором. Правителі та військові стратеги використовували різноманітні пропагандистські засоби для формування свідомості громадян і впливу на їхню підтримку військових операцій.

Період Холодної війни став часом інтенсивного розвитку інформаційної боротьби між США та СРСР. Обидві сторони використовували різні засоби, такі як радіо, телебачення та друковані ЗМІ, для поширення своєї ідеології та

демонстрації переваг власного суспільства. Розробка інформаційних технологій та кібернетичних систем набула особливої актуальності в цей період.

З появою Інтернету і поширенням цифрових технологій інформаційні війни отримали новий вимір. Кібератаки, спрямовані на важливі інфраструктурні об'єкти та військові системи, стали невід'ємною частиною конфліктів. Країни та недержавні суб'єкти використовують кіберзброю для отримання важливої інформації та впливу на світові події.

У сучасному світі інформаційні війни стають все більш складними та суттєвими. Споживачі інформації отримують доступ до неймовірної кількості даних, але одночасно стикаються з викликами визначення правдивості та автентичності інформації. Соціальні мережі, великі дані та штучний інтелект використовуються для масштабної маніпуляції громадською думкою.

Зростаюча загроза інформаційних війн покликана акцентувати увагу на питаннях інформаційної безпеки. Країни та міжнародні організації змушені працювати над стратегіями захисту своїх інформаційних систем, а також розвивати міжнародні стандарти для обміну інформацією та спільної боротьби з кіберзагрозами.

Історичний аспект інформаційних війн свідчить про їхню поступову трансформацію та розвиток, від пропагандистських кампаній минулих століть до складних кібератак та використання сучасних технологій для маніпуляції суспільством. Важливою частиною вирішення цього виклику є розвиток систем інформаційної безпеки, а також глобальна співпраця для протидії інформаційним загрозам.

Кібератаки - це спроби несанкціонованого доступу, зміни, викрадення чи виривання контролю над інформаційно-технічними системами, комп'ютерами, мережами чи електронними пристроями з метою завдання шкоди чи отримання конфіденційної інформації.

Види Кібератак:

1. Фішинг:

Кіберзлочинці використовують підступні та маніпулятивні методи для отримання конфіденційної інформації, такі як паролі та фінансові дані, шляхом виглядання повідомлень чи веб-сайтів, що імітують довірені джерела.

2. Різноманітні Атаки:

Шкідливі програми приховуються в невеликому обсязі даних, і їх виявлення може бути важким для традиційних засобів антивірусної захисту. Вони можуть використовувати шифрування або інші методи для ухилення від виявлення.

3. ДДОС-атаки (Атаки на Відмову в Обслуговуванні):

За допомогою великої кількості запитань, атаки намагаються перевантажити систему, мережу чи службу, щоб зупинити їх нормальну роботу та відмовити в обслуговуванні.

4. Соціальна Інженерія:

Атаки, спрямовані на використання людського фактору. Зловмисники можуть використовувати маніпулятивні та психологічні методи, щоб отримати конфіденційну інформацію або здійснити несанкціонований доступ.

5. Крадіжка Даних:

Зловмисники атакують системи чи мережі з метою отримання конфіденційної інформації, такої як особисті дані, комерційні відомості чи фінансова інформація.

6. Ретельні Атаки:

Атаки, що передбачають надання обмеженого доступу, а потім підняття рівня привілеїв для виконання несанкціонованих дій.

7. Віруси та Черв'яки:

Віруси є програмними кодами, які можуть самостійно розповсюджуватися та завдавати шкоду, вносячи зміни в систему або викрадаючи інформацію.

8. Крадіжка Ідентифікаторів:

Зловмисники отримують доступ до ідентифікаційних даних користувачів без їхнього дозволу, щоб отримати доступ до облікових записів та конфіденційних ресурсів.

Кожен з цих видів кібератак може призвести до серйозних наслідків для організацій, компаній та навіть цілої національної інфраструктури. Одним із ключових аспектів захисту від кіберзагроз є розвиток та вдосконалення систем інформаційної безпеки, а також освіта користувачів щодо практик кібербезпеки. Кожен вид кібератаки вимагає власного підходу до захисту та запобігання. Захист від кіберзагроз включає в себе використання антивірусного програмного забезпечення, захист мережі, навчання персоналу та регулярну оцінку вразливостей для забезпечення кібербезпеки.

Сучасна епоха інформації супроводжується значущим викликом у сфері інформаційних війн та дезінформації. Сприяючи взаємодії та обміну інформацією, соціальні мережі визначають новий контекст для проведення інформаційних війн та маніпулювання громадською думкою.

Соціальні мережі стали ключовим каналом для обміну новинами та подіями, що робить їх особливо вразливими для маніпуляцій інформацією та впливу на громадську думку. Платформи, такі як Facebook та Twitter, стають ідеальним майданчиком для розповсюдження фейкових новин, що ускладнює визначення достовірності інформації та сприяє поширенню дезінформації. Соціальні мережі сприяють формуванню ізольованих інформаційних бульбашок, де користувачі отримують інформацію, що відповідає їхнім власним поглядам, що може призвести до поляризації думок та ускладнити об'єктивне сприйняття подій.

Алгоритмічне фільтрування та персоналізація контенту можуть бути використані для направленої впливу на користувачів, використовуючи аналіз їхніх персональних даних. Зловмисники використовують соціальні мережі для поширення дезінформації та проведення інформаційних війн, спрямованих на розбрат чи дискредитацію.

Соціальні мережі заповнені ботами та фейковими акаунтами, які використовуються для автоматизованого поширення інформації та маніпуляції громадською думкою.

Збільшена активність на соціальних мережах створює нові можливості для кіберзлочинців, загрожуючи фішинговим атакам, крадіжкам особистих даних та іншим загрозам кібербезпеки.

Вплив соціальних мереж на інформаційні війни вимагає регулювання та заходів з кібербезпеки, враховуючи етичні стандарти та механізми захисту від маніпуляцій.

Аналізуючи ці аспекти, стає очевидним, що вплив соціальних мереж на інформаційні війни є важливим викликом, що вимагає комплексних стратегій контролю та захисту для забезпечення безпеки та об'єктивності інформаційного простору.

Сучасна інформаційна епоха вносить важливі виклики, серед яких інформаційні війни та дезінформація визначаються як ключові аспекти стратегій впливу та контролю. Інформаційна війна стає не тільки окремим інструментом, але й серйозною загрозою політичній стабільності та демократичним процесам, зловживанням інформацією та розповсюдженням фейкових новин.

Способи поширення дезінформації в ЗМІ включають в себе використання фейкових новин, маніпуляції заголовками та репутаційні атаки, підсилюючи необхідність етичних стандартів та контролю в ЗМІ.

Соціальні мережі, як основний канал інформаційного обміну, стають ареною для інформаційних війн та поширення дезінформації, використовуючи алгоритмічне фільтрування, персональні дані та масове формування групової думки.

Протидія дезінформації вимагає комплексних стратегій, включаючи законодавчі заходи, зміни в етиці ЗМІ, підвищення медіаграмотності та кібербезпеки. Враховуючи глобальний характер дезінформації, важлива глобальна співпраця, а роль освіти виявляється ключовою у формуванні критичного мислення та здатності аналізувати інформацію.

Аналізуючи ці аспекти, стає очевидним, що вплив інформаційних війн та дезінформації вимагає інноваційних та комплексних стратегій для забезпечення безпеки та об'єктивності інформаційного простору.

У контексті глобалізації та швидкого розвитку технологій інформаційні війни та дезінформація набувають нових розмірів і викликів. Глобалізація дезінформації визначається розповсюдженням маніпуляцій та фейкових новин через міжнародні мережі з метою впливу на світову сцену.

Інформаційні війни стають інструментом геополітичного впливу, де держави та інші суб'єкти використовують дезінформацію для досягнення своїх політичних та економічних цілей. Глобалізація засобів масової інформації і соціальних мереж створює невидимі межі для поширення впливових повідомлень та маніпуляцій.

Відтак, інтернет та соціальні мережі стають важливими ресурсами для ведення інформаційних війн на глобальному рівні. Суб'єкти, що стоять за дезінформацією, можуть оперувати віддалено та анонімно, використовуючи технічні засоби для приховання свого походження та ідентифікації.

Глобальна природа дезінформації ставить під загрозу міжнародні відносини та міждержавну стабільність, сприяючи загостренню конфліктів та поглибленню розділів між країнами. Геополітичні суперництва часто виявляються в інформаційному просторі, де використання дезінформації може бути ефективним інструментом впливу.

Варто підкреслити, що способи поширення дезінформації на глобальному рівні можуть включати в себе кампанії впливу через соціальні мережі, створення фейкових новин, а також кібератаки на критичну інфраструктуру. Глобальні суб'єкти можуть використовувати ці методи для впливу на світові події, формування глобальних думок та дестабілізації інших держав.

Завдяки глобальній природі інформаційних війн та дезінформації, розвиток міжнародних стратегій співпраці та контролю є надзвичайно важливим. Спільні зусилля націй, міжнародних організацій та технологічних гігантів можуть допомогти обмежити поширення дезінформації та зберегти стабільність у світі, де інформаційний простір не має кордонів.

Тож, зростання глобальних викликів, пов'язаних з інформаційними загрозами, підкреслює важливість міжнародної співпраці у розробці та впровадженні стратегій протидії дезінформації та інших інформаційних загроз.

1. Обмін Інтелігенцією: Міжнародна співпраця у сфері обміну інтелігенцією є критичною для виявлення та аналізу дезінформації. Об'єднання зусиль спеціалізованих служб різних країн дозволяє ефективніше виявляти та протидіяти масштабним кампаніям дезінформації.

2. Створення Міжнародних Норм: Розробка та прийняття міжнародних норм і стандартів у сфері інформаційної безпеки стає важливим кроком. Стандартизація процесів виявлення, реагування та протидії дезінформації сприяє створенню єдиної стратегії на світовому рівні.

3. Технологічна Співпраця: Обмін технологічними рішеннями та кращими практиками між країнами дозволяє швидше впроваджувати інноваційні засоби для виявлення та фільтрації дезінформації. Розробка та використання технічних інструментів для аналізу масових обсягів інформації є ключовим аспектом цього співробітництва.

4. Дипломатичні Ініціативи: Міжнародна співпраця також може проявлятися через дипломатичні ініціативи та форуми, де країни обговорюють спільні підходи до протидії дезінформації та інших інформаційних загроз.

5. Освітні Програми: Спільні освітні програми, спрямовані на підвищення медіаграмотності та критичного мислення населення, можуть бути ефективними в інформаційній боротьбі. Міжнародні зусилля можуть допомогти розробити стандарти та підходи до цієї освітньої роботи.

6. Міжнародні Засоби ЗМІ: Створення міжнародних засобів масової інформації та інформаційних платформ, які слідкують за подіями та створюють об'єктивний контент, може сприяти запобіганню маніпуляцій та дезінформації.

Міжнародна співпраця стає визначальним чинником у боротьбі з інформаційними загрозами, оскільки ці виклики не зупиняються на кордонах окремих країн. Лише спільні зусилля на міжнародному рівні можуть забезпечити стабільність та об'єктивність інформаційного простору в умовах глобальної взаємодії та залученості.

Інформаційна війна, хоча не веде до безпосереднього кровопролиття та руйнувань, але може завдати непередбачувану шкоду, перевершуючи наслідки конвенційних війн. Змінюючи свою роль від допоміжної сили до основної,

інформація стала потужною зброєю. Використання компромату, розповсюдження бруду та дезінформації вже стали звичними стратегіями, спрямованими на маніпулювання масами та досягнення різних цілей, включаючи ліквідацію опонентів, усунення конкурентів чи навіть сприяння виникненню конфлікту [25].

Визначення інформаційної війни в сучасній енциклопедії України підкреслює її вплив на населення інших країн у різний час, навіть у мирний період, через розповсюдження конкретної інформації та захист власних громадян від подібного впливу. Відзначаючи, що інформаційна війна може здійснюватися шляхом поширення інформації серед цивільного населення та/або військовослужбовців іншої держави, вона стає невід'ємною складовою сучасного конфлікту [26; 27].

Основні об'єкти інформаційної війни – інформаційний простір, ресурси та технічні системи. Завдання інформаційної війни полягають у підриві морально-психологічного стану, зміні поведінки та емоційного настрою, дезорієнтації та дезінформації, а також у забезпеченні певних інтересів, створенні образу ворога та впливі на ринки [27].

Елементи інформаційної війни включають збір розвідувальної інформації, дезінформацію, психологічні операції, фізичне руйнування інформаційних ресурсів противника, а також заходи захисту власних інформаційних ресурсів.

Інформаційна війна в наш час є не лише важливим елементом сучасного конфлікту, але й визначається широкомасштабністю та комплексністю своїх впливових факторів. Аналізуючи динаміку сучасного інформаційного середовища, можна виявити ряд факторів, що роблять цю війну особливо небезпечною та складною для боротьби. Одним із головних напрямків цієї війни стає використання технологій та політичної поляризації, що формує новий контекст для боротьби за інформаційну безпеку.

Ключовим чинником, який підсилює інформаційну війну, є демократизація створення та розповсюдження інформації. Кожен індивід чи група має здатність впливати на велику аудиторію в онлайні, що часто призводить до виникнення фальшивих інформаційних потоків. За словами професора права Стренфорда,

Персілі, це призводить до "бар'єрів для поінформованого прийняття політичних рішень", оскільки об'єктивна інформація стає менш доступною, а вибір громадян нерідко базується на брехні [18].

Ще одним важливим аспектом є індивідуалізація інформації, де індивідуальні новини стають важливішими для читачів, ніж їхнє джерело чи зміст. Це збільшує складність визначення надійних джерел та піддає сумніву об'єктивність інформації. Зокрема, персоналізація інформаційного середовища дозволяє використовувати мікротаргетинг, а це ще більше збільшує ризик впливу інформаційної війни на індивідуальні погляди громадян.

Сучасна інформаційна війна визначається не лише технологічними аспектами, але й глибоким впливом на масову свідомість, політичний ландшафт та процеси прийняття рішень у суспільстві.

У сучасному інформаційному середовищі, де демократизація розповсюдження інформації стає принциповою, виникає серйозний виклик для забезпечення інформаційної безпеки. Важливою особливістю є інформаційна соціалізація, яка призводить до отримання інформації з різних джерел, які не завжди відповідають стандартам об'єктивності та достовірності.

Окрім того, анонімність створення та розповсюдження інформації робить важким визначення джерела та перевірку її достовірності. Такий підхід дозволяє впливати на громадську думку, надавати перевагу власним інтересам та формувати індивідуальні погляди.

Це все створює умови для виникнення ізольованих "інформаційних бульбашок", де групи людей отримують інформацію, яка підтверджує їхні власні переконання та перекручує об'єктивну картину подій [17].

У цьому контексті інформаційна безпека стає надзвичайно важливою, оскільки загрози впливу неякісної інформації можуть порушити не лише довіру суспільства до медіа, але й ефективність політичного процесу. Протидія цим тенденціям вимагає не лише технологічних рішень, але й стратегічного підходу до підвищення медіаграмотності та критичного мислення в суспільстві.

У контексті інформаційної війни між росією та Україною спостерігається використання різноманітних стратегій та технік для впливу на різні аудиторії.

Здійснення війни не лише на військовому полі, але й у сфері інформації робить цю ситуацію додатково складною та небезпечною.

Однією із ключових характеристик інформаційної війни є розповсюдження фальшивих історій, дезінформації та штучно створених образів, спрямованих на зміну сприйняття ситуації як у власній країні, так і в інших державах.

Стратегічна мета використання таких маніпуляцій у війні смислів полягає в заміщенні об'єктивних уявлень цільових груп про характер конфлікту і подій на території України. Це створює "інформаційний туман", який ускладнює сприйняття реальних подій та призводить до сплутування істини та маніпуляцій [17].

Ще з середини минулого століття окремі політики та історики висловлювали думку, що майбутні конфлікти відійдуть від традиційних військових конфліктів, замінивши їх інформаційними чи економічними протистояннями. Однак сучасні події частково спростовують цю тезу, зокрема агресія росії проти України, яка свідчить про збереження війни в класичному розумінні.

Незважаючи на це, визнання часткової правдивості цієї тези стає актуальним, адже інформаційна війна стала необхідною складовою частиною сучасних конфліктів. Вона розпочинається навіть до повномасштабного вторгнення, залишаючись ключовим елементом у гарячій фазі війни.

Особливість пострадянського простору полягає в тому, що новостворені держави, зокрема Україна та Грузія, не мають імунітету до гібридних інформаційних загроз з боку сильніших за них військово-політично сусідів, зокрема російської федерації. Саме це може пояснювати використання технологій гібридної агресії проти цих країн [19].

Аналіз показує, що критично мислячі та креативні індивіди найбільше вразливі до гібридної агресії, оскільки вони є потенційними жертвами інформаційно-психологічних операцій. Це дозволяє ініціаторам досягати своїх цілей, використовуючи вразливість цільових аудиторій у ході інформаційних атак [19; 20].

У різноманітних словниках термінів можна знайти різні визначення гібридної війни, але важливим аспектом є те, що цей вид конфлікту активно використовує внутрішні суперечності та конфлікти в обраній державі з метою досягнення політичних цілей. Це визначення найбільш точно відображає інформаційні атаки, які часто відбуваються перед або під час війни [20].

Більш розгорнутою і формальною версією терміну "гібридна війна" є стратегія, яка поєднує в собі звичайну війну, малі військові операції та кібервійну. Використання цього терміну також розширюється на атаки із застосуванням ядерної, біологічної та хімічної зброї, саморобних вибухових пристроїв та інформаційних технологій. Цей підхід до ведення конфліктів визнається як потужний та складний різновид війни.

Експерти вважають гібридну війну ефективним видом воєнного конфлікту, який стає все більш актуальним у XXI столітті. Прикладами гібридних загроз є атаки із застосуванням інформаційних технологій, які стають дедалі поширенішими. Зокрема, дії російської федерації стосовно Грузії (2008 р.), Сходу України та Криму (2014 р.), а також усієї України (2022–2023 рр.) вказують на застосування стратегії гібридної війни. Ці дії визнаються гібридним типом воєнних дій та включають інформаційну війну [19].

Факти свідчать про те, що росія готувалася до цієї війни, плануючи використовувати гібридний підхід десятиліттями раніше. Ця концепція була акцентована в їхній воєнній доктрині з початку 1990-х років, охоплюючи події в Нагірному Карабасі, обидві "чеченські" кампанії та Молдову [22].

У використанні росією інформаційних атак, можна виділити особливості, такі як розголошення конфіденційних даних, скандальні розслідування та спотворення інформації з метою активізації підсвідомості та маніпулювання почуттями людей. Основна мета цих інформаційних атак - управління психологією мас, залучення до емоційного впливу та створення враження ворога [21].

У відповідь на інформаційну агресію росії, Україна використовує широкий спектр заходів, включаючи звернення до історії, національну консолідацію та українізацію російськомовних регіонів. Важливими методами протистояння є

розповсюдження правдивої інформації, підвищення обізнаності громадськості та психологічна міць національної ідентичності.

Розповсюдження інформації в світі приймає різноманітні форми завдяки постійному розвитку комунікаційних технологій та різноманітності технічних каналів передачі даних. У цьому контексті пропаганда, хоча й набуває різних виявів, завжди володіє характерними ознаками, такими як функція переконання, чітко спрямована на цільову аудиторію, виклик емоцій та інші аспекти.

Механізми пропаганди використовуються за допомогою різноманітних прийомів, розкриття яких дозволяє проаналізувати потік інформації та розробити ефективний план протидії пропаганді. Це стає особливо важливим в умовах війни.

Підходи до пропаганди та їхні методи можуть розходитися в дослідженнях різних авторів. У цьому контексті, важливим є виявлення різноманітних прийомів та форм пропаганди, що використовуються в сучасній російській інформаційній війні. Основуючись на списку прийомів, запропонованому колективом авторів, які досліджують пропаганду в сучасному світі [23; 24], можна виділити ряд ключових методів.

Наприклад, одним з них є використання специфічних мовних маркерів, що включає в себе використання слів та фраз, що викликають сильні емоційні реакції для впливу на аудиторію. Так, у російській пропаганді з часу до часу використовують терміни "нацизм" та "фашизм" для опису українського народу, політиків та армії, створюючи негативне сприйняття.

Вживання ярликів є практикою пропагандистських кампаній, де об'єкт позначається як щось, чого цільова аудиторія боїться чи ненавидить, викликаючи негативні асоціації. Російська пропаганда постійно використовує цей метод, намагаючись прикріпити ярлики до представників ЗСУ, особливо називаючи їх "бандерівцями" чи "націоналістичними батальйонами". Успіхи ЗСУ спричинили нові ярлики, такі як "іноземні найманці" та "війська НАТО", що має підкреслити "боротьбу армії РФ проти всіх військ НАТО". Крім того,

російські ЗМІ використовують постійні образи влади України, такі як "наркомани".

Повторення одного і того ж повідомлення є ще одним методом, який використовується для формування стійкого уявлення або твердження, навіть якщо воно є вигаданим чи фейковим, шляхом постійного повторення. Російська пропаганда поширює непідтвержені твердження про "біологічні лабораторії" в Україні та "біологічну зброю проти росіян", стверджуючи також, що "Україна готувала напад на РФ і Білорусь".

Ще одним методом є перебільшення чи применшення, коли події або факти представляються в надмірній мірі. Російська пропаганда варіює від применшення можливостей ЗСУ ("вони гинуть тисячами, але не можуть перемогти") до перебільшення чисельності армії України ("тисячі іноземних найманців", "війська НАТО", "чисельна перевага сил України").

Додатково, метод сумніву у достовірності використовується для змішування карт, особливо під час відступу ЗСУ в Харківській та Херсонській областях. Офіційні російські ЗМІ визнавали факт відступу із затримкою у 1-2 дні від реального часу, одночасно сумнівності у достовірності не лише офіційних українських новин, але й повідомлень, оприлюднених військовими кореспондентами РФ.

Звертання до страху та передчуття грає ключову роль у пропагандистських кампаніях, спрямованих на створення підтримки для ідеї, застосовуючи тривогу та паніку серед населення. Наприклад, російська пропаганда активно використовує великий обсяг інформації, що поширюється після звільнення Харківської області, де стверджується, що "війська ЗСУ нападуть на Белгород та інші території РФ". Крім того, пропаганда розповідає про "подвиги загонів Кадірова", намагаючись викликати певні емоційні реакції.

"Розмахування прапором" є іншим методом, де пропаганда намагається впливати на групову ідентичність, таку як національність, раса, стать чи політичні уподобання, для виправдання чи просування дій чи ідей. Російська пропаганда часто наголошує на "російському народі" та "російськомовному

населенні", а також концентрується на гендерних та сексуальних питаннях, спрямовуючи увагу на "свій-чужий" протиставлення.

Спрощення є ще одним методом, коли пропаганда визначає одну, зазвичай конкретну і зрозумілу, причину, хоча за справжньою ситуацією може стояти цілий ланцюжок різноманітних факторів. У сучасній росії намагаються знайти конкретних винних у різних сферах, не згадуючи прізвище президента росії та не враховуючи загального рівня соціального та економічного розвитку.

Також використання гасел, які виступають як емоційні заклики, є популярним методом пропаганди. Наприклад, російська пропаганда намагалася нав'язати населенню тимчасово окупованих територій України гасла "Росія прийшла назавжди" та інші.

Звертання до авторитету також використовується, де пропаганда стверджує, що певну позицію виправдано підтримує авторитет чи експерт, навіть без додаткових підтверджуючих доказів. В російському інформаційному просторі існує ряд експертів, які стали своєрідними голосами офіційних ЗМІ РФ, включаючи "іноземних експертів та аналітиків".

"Чорно-біле протиставлення" в пропаганді представляє собою умисне викладення двох альтернатив як єдино можливих варіантів. У рамках російської пропаганди часто можна почути тезу, що "Росія або переможе, або припинить існувати".

Ще одним прийомом є використання кліше - слів чи фраз, що заважають критичному осмисленню та обговоренню теми. Наприклад, кліше "Донбас бомбили 8 років" стало основою російської пропаганди через "фабрики тролів".

Пропаганда також вдається до "що з приводу", дискредитуючи позицію опонента, звинувачуючи його в лицемірстві, не спростовуючи його аргументів. Російська пропаганда часто заявляє про "небажання української сторони вести мирні переговори", не акцентуючи на реальних позиціях "переговорників" Росії.

"Червоний оселедець" - це введення неспрямованого матеріалу, що відвертає увагу від суті події. Цей прийом використовується для відволікання від проблеми, яка була в центрі обговорення. В російській пропаганді цей

прийом був використаний у випадку збиття Boeing 777, коли РФ вкидала велику кількість версій.

Ще одним методом є "заплутаність, навмисна неясність", коли використовуються незрозумілі терміни чи слова для формування певної інтерпретації подій. До цього можна віднести терміни російської пропаганди, такі як "відхід більш вигідної позиції", "добра воля РФ", "негативне зростання" і т. д.

Отже, у сучасному інформаційному ландшафті російська пропаганда активно застосовує різноманітні стратегії та прийоми, щоб впливати на уявлення суспільства під час війни в Україні.

Інформаційна війна в сучасному світі виявляється однією з ключових стратегій впливу, особливо в контексті конфліктів і напружених міжнародних відносин. Засоби інформаційної війни, використовувані різними суб'єктами, можуть суттєво впливати на сприйняття подій, формування громадської думки та навіть викликати зміни в політичному, соціальному і культурному просторі.

Одним з основних засобів інформаційної війни є розповсюдження дезінформації та маніпулювання інформаційним потоком. Це включає в себе використання специфічних мовних маркерів, створення і підтримку негативних образів, закликання до страху та упередження, а також використання кліше та інших прийомів, що заважають критичному осмисленню інформації.

У контексті конфліктів між державами, інформаційна війна також включає в себе використання технологій для кібератак, які спрямовані на завдання шкоди електронним системам, комунікаціям та інфраструктурі.

Засоби інформаційної війни можуть суттєво впливати на дипломатичні відносини, економічні процеси та політичний ландшафт. Розуміння та виявлення тактик і стратегій інформаційної війни стає важливим завданням для сучасних суспільств, спроможних ефективно захищати себе від маніпуляцій та дезінформації.

Висновки до першого розділу

Висновки про поняття дезінформації та інформаційної війни відображають складність та актуальність цих явищ у сучасному інформаційному середовищі. Дезінформація є стратегічною та навмисною маніпуляцією з метою впливу на суспільство, політичні процеси чи міжнародні відносини. Її поширення відбувається через різноманітні канали, такі як соціальні мережі, засоби масової інформації та впливові особи.

Зазначено, що дезінформація має значний вплив на формування громадської думки та прийняття важливих рішень. Її ефективність часто зумовлюється психологічними особливостями сприйняття інформації.

У контексті інформаційної війни відзначено, що цей феномен набуває нових розмірів у цифровому світі. Держави та актори на міжнародній арені використовують різноманітні стратегії, включаючи кібератаки, для досягнення своїх політичних та економічних цілей. Інформаційна війна стає не лише інструментом впливу, але й загрозою для кібербезпеки та стабільності міжнародного співтовариства.

Загалом, розвиток інформаційних технологій та зростання важливості медіа в сучасному світі підкреслюють актуальність дослідження дезінформації та інформаційної війни. Ефективні протидійні стратегії вимагають комплексного підходу, що охоплює як технічні, так і соціокультурні аспекти.

РОЗДІЛ 2. ДЕЗІНФОРМАЦІЙНІ КАМПАНІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

2.1. Практики дезінформаційних кампаній в російських медіа

У звіті "Війна наративів: образ України в медіа"[28], говориться про наративи, як інструмент формування світогляду та сприйняття реальності, що грають важливу роль у сучасному інформаційному просторі. В основі кожного наративу лежить міф, який визначає інтерпретацію подій та явищ, виокремлюючи його від фактуальності. Термін "наратив" сам по собі створює суб'єктивну реальність, або, як його описують філософи-посмодерністи, є розповіддю, оповіданням.

Важливим аспектом наративів є їхній вплив на суспільну свідомість. Наративні знання, які не вимагають легітимації та часто базуються на звичаях, авторитетах та ідеологіях, стають фундаментом для формування моделі світу. Ці наративи можуть бути легко сприйняті, що спрощує розуміння складних ситуацій.

Аналізуючи різні риси наративу, можна виділити його сприйняття через призму міфів, легкість подачі, закріплення через повторення, суб'єктивізм та використання маніпуляцій. Ці елементи визначають структуру та вплив наративу, який завжди спрямований на вплив на суспільну думку [29].

У політичному контексті наративи можуть використовуватися для досягнення різних цілей, включаючи згуртування частини суспільства, формування культу лідера та дискредитацію опонента. Також можна виділити три рівні наративів: геополітичний, національний та політичний, кожен з яких впливає на різні аспекти суспільства [30].

Сучасні наративи широко поширюються через медіа та активно використовуються для управління масами. Повторення та підтвердження наративів в медіа створюють ілюзію їхньої правдивості, впливаючи на суспільну свідомість та формуючи певний світогляд.

Усі ці аспекти демонструють, як наративи можуть впливати на сприйняття подій та створювати образ України в медіа. Вони стають потужним інструментом для формування думки та впливу на громадську думку [28].

У світі гібридних війн образ нації стає ключовим компонентом формування національної самосвідомості та політичних поглядів. Проте, історичні наративи, що інтерпретують минуле, часто використовуються як інструменти виправдання політики сучасних режимів, особливо в контексті Росії. У цьому випадку, історичний наратив стає штучним конструктом, сплетеним з ретельно підібраних фактів, міфів та ідеологій, щоб слугувати політичним цілям.

Наприклад, російська пропаганда активно поширює наратив, в якому Україна представляється як "невдала тінь Росії", ігноруючи історичні факти та перекручуючи події для виправдання свого світогляду. Це стає прикладом того, як наративи в інформаційному просторі використовуються як інструмент гібридних війн, сприяючи дезінформації та пропаганді. Такі наративи стають зброєю у боротьбі за вплив, викликаючи соціально-психологічну напругу, впливаючи на світогляд та дії людей та народів, а також виправдовуючи агресивні політичні дії.

У всій цій грі пропаганди та дезінформації, наративи виступають важливою рушійною силою. Вони не лише переказують історію, а й впливають на світогляд, формуючи перекручену альтернативну реальність. Це відкриває простір для аналізу, як ці елементи взаємодіють та впливають на сучасні події, розкриваючи механізми їх поширення та використання у геополітичному контексті.

Якщо пропаганда спрямована на переконання, то дезінформація, навпаки, має на меті дезорієнтування, підштовхує до сумніву та підриває довіру. Важливими рисами дезінформації є сталість, системність та цілеспрямованість [31;32].

Ілюстрацією цього є наратив "Україна під зовнішнім управлінням колективного Заходу", який почав поширюватися ще у 2004 році через медіа, підконтрольні Росії. Застосовуючи фейки, перекручення фактів та маніпуляції,

цей наратив створював образ "Майдану" як "спланованого та організованого США" [33].

Дезінформація, як правило, змішує вимисел та правдиві факти, створюючи ілюзію об'єктивності. Це дозволяє їй підвищити рівень довіри до поданої інформації. Пропагандистські матеріали відбирають лише ті факти, які підтверджують їхню оцінку подій, створюючи вибірковий погляд на події.

Медіа, як ключовий канал розповсюдження наративів, стають гібридними, об'єднуючи традиційні та нові медіа. Іноді навіть незалежні медіа можуть транслювати пропагандистські наративи, дотримуючись принципу балансу думок у зусиллях представити альтернативні точки зору. Проте це може призвести до того, що навіть високоякісні медіа несвідомо викладають небезпечні наративи, сприяючи розпалу ненависті та соціальному розколу.

У контексті геополітичних протистоянь, битви не тільки на полі бою, але й у сфері інформаційних наративів, стають ключовим елементом визначення образу країни та легітимності її політики. Пропаганда, дезінформація та популізм можуть використовуватися для дестабілізації суспільства та розширення впливу, виступаючи як "війна наративів" у глобальному медіа-просторі.

Пропагандистські наративи піддають впливу міфологічні образи та символи, враховуючи історичний розвиток суспільства. Це створює особливий сакральний зміст для сприйняття людиною, оскільки вони відображають її світогляд. Наративи враховують культурні коди, національний характер, міфи та традиції, забезпечуючи точне спрямування на конкретні аудиторії.

Історична та культурна сфери визначають метанаративи, що об'єднують інші наративи під собою. Пропагандисти використовують ці метанаративи для інтерпретації історій на свою користь, контролюючи тлумачення подій та використовуючи це як важіль впливу на громадську думку.

Сучасні російські пропагандистські наративи побудовані на експлуатації культурних та історичних аспектів. Вони масово розповсюджують метанаративи, базовані на історичних міфах, зокрема "історизація" внутрішньої та зовнішньої політики. Цей підхід спрямований на легітимізацію політичного

режиму, використовуючи агресивні імперські аргументи та "історизацію" для мобілізації населення, представляючи боротьбу проти "ворогів Росії", що сприймаються як колективний Захід, "нацисти", НАТО і інші [28].

Ключовий метанаратив, що підтримується в сучасній Росії, - це історія "потужного СРСР" та "правонаступництва Росії", яка визначає геополітичні амбіції країни. Цей наратив ставить під табу теми, що розкривають тиранію радянського періоду та пов'язані з масовими репресіями, Голодомором та іншими злочинами СРСР. Безкритичне восхвалення "Великої Перемоги 195 року" стає майданчиком для легітимізації Росії, при цьому ігнорується роль країн Заходу та історичні факти щодо пакту з Німеччиною [34].

Цей метанаратив активно використовується для засудження будь-яких спроб критичного переосмислення радянської історії та політики декомунізації. Такі спроби прирівнюються до фашизму, наводжуючи на думку про відродження ультраправих настроїв. Важливою частиною цього метанаративу є відсутність об'єктивного розгляду історичних подій, а також забуття про значення ролі інших націй у перемозі та руйнуваннях на території України.

Метою цього метанаративу є утримання українців у прийнятті позитивного сприйняття спільної радянської історії, в якій Росія виступає лідером.

Історико-культурний метанаратив "про братні народи" визначає сучасні геополітичні амбіції Росії. Зокрема, в ньому висвітлюється ідея "єдиного народу", розглядається Росія як центр цивілізації, до якого мають приєднатися інші країни, колишні союзники СРСР. У цьому контексті українська ідентичність втрачає свою важливість, а російська культура підноситься як найвища [28].

Цей наратив служить засобом розмивання національної ідентичності, маргіналізації української спадщини та зміцнення впливу держави-агресора в культурній сфері. Він підсилюється концепцією "русского мира", яка прагне об'єднати народи в російській зоні впливу, ігноруючи їхню власну історію та ідентичність [28].

Цей метанаратив, втілений через промови Путіна та дії державних інституцій, служить інструментом інформаційної війни та військового

протистояння, створюючи українцям необхідність захисту від русифікації. У контексті відсутності незалежних медіа в Росії, цей метанаратив має вплив на суспільне уявлення та використовується для легітимізації російської агресії.

Українські метанаративи спрямовані на формування самоідентичності країни. Один із них – "цінності європейського майбутнього", що визначає історичні зв'язки України з Європою та сприяє європейським інтеграційним процесам [35].

Інший метанаратив – "національна ідея України – український вибір", базується на уявленні про героїчну боротьбу за національну державу та незалежність. Зокрема, Україна зображується як суспільство, що вижило після постгеноцидного періоду та досягло незалежності, але стикається із загрозою російського впливу [35].

Усе це вплетено у спроби України знайти своє геополітичне місце в світі, що розглядалося різними етапами її історії. Від "буферної зони" до "країни стратегічного транзиту", кожен етап становлення держави відображає панування певного світоглядного наративу в українському суспільстві [35].

Образ України у західних ЗМІ, який склався протягом тридцятирічного періоду незалежності, часто відображався під впливом російської пропаганди або віддзеркалював реальний стан справ у країні. Спочатку світ ставився до України з обережністю, невизначено сприймаючи її цінності та майбутнє [28].

Зусиллями російського впливу, Україну змушували відмовитися від ядерного статусу, проте гарантії безпеки не спрацювали. Тема українського націоналізму також використовувалася для формування іміджу країни, але лише після повномасштабного вторгнення отримала відповідне висвітлення.

Історія незалежності України пройшла на роздоріжжі між Заходом та Росією, і сучасний її імідж також формується через призму взаємин із Росією. Події Революції Гідності підкреслили вибір України на користь демократії, але втрата територій та обставини вторгнення знову викликали російську пропаганду.

Однак, в умовах воєнного конфлікту, Україна здивувала світ своєю визначеністю та перемогами. Західні ЗМІ тепер усвідомлюють об'єднану країну, символ свободи та демократії в сучасному світі.

Російські пропагандистські наративи неодмінно включають постулат про "особливий шлях розвитку" Росії та її унікальність як цивілізаційного явища. Це виражається у відмові від прийняття Європи та заходу як бездуховних, а також у ствердженні вищості власної цивілізації над іншими [28].

Росія будує свої наративи, використовуючи принципи спадкоємності від різних режимів своєї історії. Нині, за неспроможністю запропонувати щось сучасному світові, Росія спирається на минуле як на модель майбутнього, хоча з певними корективами.

Сучасна російська ідентичність базується на "свої - чужі - страждання - джерело зла". Це стає фундаментом для колективного спасіння від "джерела зла", яке має бути покаране, представленого суб'єктно і абстрактно [28].

Усередині цієї моделі спостерігається еkleктика історичних конструктів минулого, що утворює унікальний ідентичний мікс, який включає православ'я, сталінізм, комунізм та імперський шовінізм.

Росія вважає, що демократія – це лише ілюзія вибору, і путінізм представляє собою чесний та перспективний варіант. Для Росії демократія небезпечна, а путінізм – це місія поширення свого управлінського підходу глобально [28].

Отже, аналіз фрагментів з книги "Війна наративів: образ України в медіа" розкриває основні стратегії та теми, що використовуються для формування образу України в російських медіа. Основні висновки можна сформулювати наступним чином:

1. Геополітичне визначення України: Російські медіа спрямовані на визначення геополітичного статусу України через призму своїх інтересів. Вони намагаються відтворити образ України як країни, що стоїть на шляху російської експансії та визначається її відносинами з Європою та Заходом.

2. Формування російських метанаративів: Аналіз російських метанаративів вказує на використання різних історичних періодів для конструювання образу

України. Важливим елементом є підтримка ідеї "особливого шляху розвитку" Росії та неприйняття заходу як цивілізаційного аналога.

3. Ментальні конструкти минулого: Російські медіа базують свої наративи на ментальних конструктах минулого, включаючи православ'я, сталінізм, комунізм і імперський шовінізм. Це відображає спробу підтримати ідею спадкоємності російської державності та підкреслити унікальність російської цивілізації.

4. Демократія та путінізм: російські медіа, представляючи демократію як ілюзію вибору, прагнуть виокремити "путінізм" як чесний та перспективний альтернативний шлях. Це вказує на спробу легітимізації авторитарних підходів та сумнівів у справедливості демократичних цінностей.

5. Маніпуляції та ідеологічний розкол: Російські медіа використовують маніпуляції та ідеологічний розкол для створення образу України, як країни, що переживає внутрішні протиріччя та конфлікти.

Отже, російські медіа використовують різноманітні стратегії та наративи для формування специфічного образу України, спрямованого на підтримку російських інтересів та ідеологічних переконань.

24 лютого 2022 року стало початком нового етапу війни між Росією та Україною, коли Росія оголосила про повномасштабне вторгнення в Україну [41]. Однак, російське керівництво називає це не війною, а спеціальною воєнною операцією [42]. Шляхом використання цих самих слів виникає спотворене розуміння справжнього змісту терміну "війна", адже це виявляється всього лише як "операція", яка не викликає асоціацій із кривавістю, і вона визначається ніби на користь блага. Пропагандисти вдавались до наголошень, що ця так звана "операція" має за мету врятувати російськомовний народ, який, за їхніми словами, перебуває під утиском України. Таким чином, окупанти відображаються як своєрідні визволителі, які просто виконують "операцію" для порятунку.

Президент Росії, Володимир Путін, узяв за основу тези російської пропаганди: переказав, що Україну створив Ленін і визначив її як "Україну імені Володимира Ілліча Леніна"; вважає, що НАТО загрожує Росії,

обґрунтовуючи потребу в заходах безпеки; розповсюджує дезінформацію про конфлікт на Донбасі, називаючи його "трагедією" та "геноцидом"; інсценує, що владу в Україні захопили нацисти та наркомани, закликаючи припинити бойові дії [43;44].

Російська пропаганда використовує різноманітні аргументи для виправдання війни в Україні, включаючи історичні, політичні, військові та економічні. Серед них розповсюдження ідеї єдиної російської нації, вини українців за співпрацю з нацистами, інсинуації про контроль націоналістів в Україні, а також обґрунтування військової агресії неправильною оцінкою Росією своїх сил та стратегічно невірним аналізом опонентів. Економічні аспекти включають утвердження про залежність країн від російських ресурсів як засіб виправдання воєнної конфронтації.

Після широкомасштабного вторгнення в Україну, політичні аргументи Росії для виправдання агресії стали різноманітними та адаптивними, включаючи лейбли "зрадників" серед росіян, необхідність денацифікації України та обвинувачення українців у приході нацистів до влади (Додаток А).

Аргументи, спрямовані на порятунок жителів Донбасу та російськомовних в Україні, провокації рф, підсилень військово-промислових компаній Європи внаслідок війни, боротьба з русофобією також виявляються стійкими наративами протягом усього періоду [45].

Після вторгнення в Україну, рф активно застосовує велику кількість аргументів для виправдання своєї агресії. Специфічні політичні меседжі, такі як наголос на протистоянні з НАТО, виходять на передній план під час ключових подій. Рф також вдається до культурних аргументів, які стосуються декомунізації та "переписування історії", намагаючись обурити громадську думку.

Важливо відзначити, що російська пропаганда не оминула використання військових тем, зокрема обвинувачення України в підготовці біологічної, хімічної та ядерної зброї. Це не лише спрямовує увагу громадськості в інший напрямок, але й створює атмосферу страху та загрози.

Процес заперечення воєнних злочинів в Україні визначався в залежності від активності української армії та міжнародної реакції. Крім того, російська пропаганда вдало використовує аргументи про "накачування України зброєю" як відповідь на успішні контрнаступи української армії, що додатково сприяє мобілізації російського населення.

Загалом, стратегія Кремля у пропаганді вберегла антизахідну риторику, але її терміни та тлумачення не завжди викликають такий самий рівень підтримки, порівняно з попередніми агресивними кампаніями. РФ конструює чорно-білу картину світу, щоб спростити реальність для своїх громадян, розмежовуючи світ на "ми" та "вони" та виправдовуючи свої дії як необхідну відповідь на "ворогів".

З 2014 року РФ формувала міф про українську Революцію гідності, яка, згідно з російською пропагандою, визначалася як "державний переворот". За цим міфом стояла ідея, що так званий переворот не знайшов підтримки серед мешканців Криму, сходу та півдня України, що призвело до розколу в українському суспільстві. Зазначалося, що частина населення не визнавала зміни влади і підтримувала керівників, які втекли в Росію у лютому 2014-го, тоді як інші, за російським наративом, представляли собою націоналістів, які прийняли владу в Україні. Таким чином, російська пропаганда вдавалася до розділення українського суспільства на "своїх" та "чужих".

З 2014 року російська пропаганда намагалася вбивати український дух, розповсюджуючи ідею про націоналістів серед українців, які, за їхнім виглядом, взаємодіяли з нацистами та вигравали над прихильниками РФ. Ця стратегія дезінформації не обмежувалася внутрішнім простором України та Росії, але також впливала на інші країни Центрально-Східної Європи.

Перед вторгненням, російські телеграм-канали активно мобілізували прихильників Росії за допомогою повідомлень, в яких анонсували "битву Росії і світових фашистів". Це сприяло підтримці агресивної військової кампанії [45].

Протягом року російського вторгнення, терміни "демілітаризація" та "денацифікація" набували різних відтінків. Ініціатори вторгнення використовували їх для виправдання своїх дій та презентували як заходи

захисту від київського режиму. Проте, цитата представника російського президента свідчила, що за цими термінами ховалася справжня окупація та спроба "звільнення" України [45].

У своїх агітаційних тезах про денацифікацію, російська пропаганда малювала необхідність окупації України, аналогічно до того, як це відбувалося з Німеччиною після Другої світової війни. Метою було очищення країни від тих поглядів, які, на думку росіян, вважалися нацистськими. Такий підхід вже виходив за межі військового конфлікту, визначаючи стратегію російської держави щодо майбутнього політичного ландшафту України.

Тоді на порталі владного російського видання "РИА Новости" висвітлилася стаття від політтехнолога рф Тимофія Сергєйцева, де йшлося про те, що значна частина народу України, яка, за його словами, є пасивними нацистами, сприяє поширенню нацизму в країні. Відповідно до нього, денацифікація можлива лише тоді, коли Російська Федерація контролюватиме територію України і владу в країні [46].

Концепція "демлітаризації і денацифікації" України активно утримується в російських та проросійських медіапросторах і на сьогоднішній день. Однак зі зменшенням шансів Росії на перемогу на полі бою, ця ідея все більше нагадує концепцію історизму, яка пропагує "світле майбутнє", недосяжне для реалізації, схоже на концепцію із радянської пропаганди.

Отже, вказуючи на денацифікацію як одну з причин вторгнення, Росія використовує це як спробу змити свою власну відповідальність за злочини, перекладаючи вину на Україну. Із посиленням на так звані злочини українців на Донбасі та інші вияви нацизму, Росія аргументує необхідність військової інтервенції в Україні для запобігання серйознішим наслідкам [47].

До розгортання повномасштабного вторгнення Росії в Україну росіяни сприймали можливість приєднання колишніх республік СРСР або країн, що колись були частинами радянського блоку, до НАТО як загрозу своїй безпеці. Курс України на інтеграцію в Європейський Союз та приєднання до НАТО накаляв настрої в російському уряді. Російський пропагандистський апарат використовував інформацію про допомогу країн НАТО Україні як аргумент,

щоб утверджувати, що Росія веде в Україні війну не лише з "українськими нацистами", але й із своїми вічними ворогами - країнами-членами НАТО, заходу та США. Це було спробою виправдати перед російською аудиторією тривалість військової кампанії в Україні, і протягом 12 місяців вони систематично підтримували наратив війни з НАТО за допомогою фейків та маніпуляцій [48-50].

Медіа російської та проросійської спрямованості почали підготовку аудиторії до ідеї, що НАТО, США або країни-члени Європейського Союзу є суперниками Росії, акцентуючи тезу про те, що Україна опинилася під "зовнішнім управлінням". Це призводить до твердження, що Україна втратила свою незалежність на міжнародній арені, і будь-які військові дії на її території можуть завершитися лише за умови перемоги того, хто, за передбаченнями, має керувати цією територією - країнами заходу чи НАТО [45].

В умовах повномасштабного російського вторгнення глава Чечні, Рамзан Кадіров, висловив думку про необхідність доведення війни до кінця у своїй статті "Крах однополярного світу", яка розповсюдилася через соціальні мережі. Його переконання полягало в тому, що розширення НАТО на схід є загрозою для безпеки Росії, оскільки альянс вважається залишком холодної війни і, отже, спрямований проти Росії [51].

Теза про замах держав заходу проти Росії залишалася практично незмінною протягом першого року повномасштабної війни в Україні. Це використовувалося для надання сенсу вторгненню, підкреслення різними спікерами. Наприклад, на початку червня її розповсюджували через телеграм із посиланням на вислови лідера російської комуністичної партії Геннадія Зюганова, який стверджував, що "бандерівською наволоччю" в Україні керують представники США [45].

Шляхом меседжів про русофобію з боку інших країн чи міжнародних організацій російська пропаганда намагається представити миролюбну Росію у контексті боротьби проти тих, кого зараз слід вважати її ворогами.

Українці були закликані президентом рф прийняти сторону росії та відмовитися виконувати "накази націоналістів". Проте, пропагандистські

повідомлення у телеграмі спрямовані на розширення псевдоінформації, викликаючи військових відмовлятися від підпорядкування та закликаючи цивільних не співпрацювати з українською армією. Одночасно намагалися створити враження, що українці підтримують росіян, а також переконати росіян, що їхні сусіди чекають на них з великим нетерпінням. [52].

Турбота про цивільних слугувала виправданням для військових невдач. Наприклад, зменшення темпів наступу наприкінці серпня 2022 року в анонімних телеграм-каналах називалося "свідомим рішенням, зумовленим бажанням мінімізувати жертви серед цивільного населення". Такі твердження служать зручним способом пом'якшувати та позитивно представляти будь-які невдачі на полі бою. Водночас вони також виправдовують війну, описуючи її як благородні заходи для забезпечення благополуччя та спокою як українців, так і росіян. Використовуючи ці тези, пропаганда уникає згадування про тисячі людей, які постраждали внаслідок війни в Україні, і намагається викривати реальність. Наприклад, за даними генерального прокурора України Андрія Костіна, протягом року війни загинули понад 9 тисяч цивільних, серед них — 461 дитина. Таким чином, ніякого порятунку цивільних тут немає, оскільки російські ракети регулярно завдають ударів по житлових будинках та торгових центрах. Однак при кожному такому випадку російська пропаганда починає переконувати аудиторію, що це або провокація українців або жертви серед цивільних, викликані тим, що українські військові намагаються приховатися поруч із житловими будівлями чи навчальними закладами [53-57].

До вторгнення в Україну влада Росії визначала будь-які дії держав, що колись були частинами Російської імперії чи СРСР, на захист інших мов або оборону від воєнної агресії росіян, як "русофобію". Ці дії у російському інформаційному просторі маркувалися як прояви ворожнечі до росіян або російськомовних [58].

"Русофобія та фашизація карликових 'еліт' Прибалтійських країн — це заразне явище", — висловлювались в одному з анонімних телеграм-каналів, що пропагує проросійську риторіку. Ці повідомлення спрямовані на формування неприязності до мешканців колишніх територій Російської імперії чи СРСР, які

проголосили незалежність, а також готування підґрунтя для виправдання можливого вжиття силових заходів проти них [45].

"У Києві планують перейменувати вулицю на честь загиблого під Полтавою радянського генерала Тупікова на ім'я одного з лідерів ОУН Андрія Мельника. Точно мельниківці складала більшість членів так званого 'Буковинського куреня', яке особливо 'відзначилося' під час трагедії в Бабиному Яру, де відбулося масове винищення київських євреїв", — таке повідомлення з'явилося в одному з телеграм-каналів [45].

Захист російськомовних осіб (яких російська пропаганда ставить на рівень етнічних росіян) став одним із аргументів на користь вторгнення Росії в Україну. Дітей з окупованих частин Донецької та Луганської областей використовували як своєрідну сакральну жертву в цьому контексті, акцентуючи увагу на їхніх стражданнях через обстріли союзників України. З постійним повторенням таких повідомлень і наголосом на вині українських військ, подальше вторгнення в Україну могло видаватися рішенням, спрямованим на порятунок жертв насильства та русофобії [59].

У русофобії також російська пропаганда звинувачує міжнародні організації, які засуджують Росію, наприклад, Генеральну Асамблею ООН, що ухвалює резолюції з осудом вторгнення Росії в Україну та закликає вивести війська. Таким чином, русофобією стає все, що обмежує інтереси Росії, такі як санкції за збройну агресію, які держави Заходу вводять проти Росії та її політиків. Засобами меседжу про русофобію російська пропагандистська машина творить свою власну реальність, де перевертає всі уявлення з ніг на голову. В цій вигаданій реальності Росія вже не агресор, а оточуючі країни — "русофобські", з якими треба боротися [58].

"Ця Україна не має права на існування, і наша мета — прикласти всі можливі зусилля для того, щоб вона більше не існувала", — так висловився один з представників російського пропагандистського медіа "RT Russia" щодо ставлення до України [60]. На початку повномасштабної війни, російська пропаганда обіцяла росіянам швидку перемогу і відданість українців у відносинах з Росією. Однак, коли цього не сталося, пропагандистська риторика

почала включати тему колективної відповідальності українців за зневаження потреб росіян. Цей меседж був висловлений російським політтехнологом Тимофієм Сергєйцевим в квітні на сайті пропагандистського інформаційного агентства "РІА Новості". В авторській статті пропонується руйнувати все, що робить українців українцями, а також винищити тих, хто не здається і не підкориться. Зазначалося, що існування України заперечується, оскільки "історія довела неможливість формування держави в Україні"[46] .

Сергєйцев – не єдиний представник, що виступав за знищення українців та України. Наприклад, заступник голови Ради безпеки Росії Дмитро Медведєв сумнівався, що "через два роки України взагалі не буде на карті світу"[45].

Така риторика влаштовує тих, хто мріє про відновлення Російської імперії та одаровує їм відчуття перемоги у війні, оскільки Росія, як стверджується, не може програти "штучно створеній державі". Цей меседж також служить засобом дискредитації України: по-перше, такої держави, за вигадкою, ніколи не існувало. По-друге, українці, нібито настільки жорстокі, що їх можна знищити. За допомогою цього меседжу Росія, знову ж таки, старається навести сумнів на об'єктивність існування України, аргументуючи це так званою благородною метою: очищенням світу від страхітливих українців і знищенням, якщо вірити, нібито вигаданої держави, "більша частина земель якої належить Росії" [45].

Російська пропаганда вже протягом років активно розповсюджує тези про те, що деякі українські території, за словами пропагандистів, історично належать Росії. Цю ідею особливо посилив російський президент Путін у своєму зверненні 24 лютого, всього за години до початку вторгнення в Україну. Путін назвав нашу країну "Україною імені Володимира Ілліча Леніна"[44], стверджуючи, що Україну створив Радянський Союз під керівництвом комуністичної партії. З цього погляду, Росія, як правонаступник СРСР, має, за його словами, право на території, які Україна захопила після розпаду Радянського Союзу. Це стосується Криму, Донеччини, Луганщини і навіть Харківщини та Херсонщини, які, за його думкою, завжди були російськими, і де, як стверджується, проживають росіяни. Російська пропаганда також

акцентує на так званому "вільному прагненні" всіх українців, особливо мешканців Луганщини та Донеччини, приєднатися до Росії [44].

Приміром, в ряді повідомлень висловлювалося питання: "Чи буде Росія будувати нову, прекрасну та дружбу Україну на територіях, звільнених від української окупації?". Захист "споконвічно російських" територій стає вигідним для пропаганди та самого Путіна, служачи як інструмент переконання росіян у справедливості дій свого президента. Виглядає, нібито він відновлює історичну справедливість, захищає росіян від України, а не веде криваву війну[61].

Шляхом маніпулювання свідомістю росіян, Росія описує себе як "тиху гавань", місце спокою і безпеки. Такими висловами Росія, за вигадкою, легітимізує захоплення та подальшу анексію українських територій, влаштовуючи фейкові референдуми. Це стає ще однією так званою благодійною метою Росії у цьому конфлікті, демонструючи, що Росія не анексує, але повертає території і їхніх мешканців (нібито росіян), нарешті, додому [61-63].

"Українці змінюють хід історії, знімаючи пам'ятники видатним постатям російської історії!" – так висловлюються пропагандисти у відповідь на ініціативу України з декомунізації. За їхніми словами, українці видаляють свою історію, культурні цінності, і перетворюються на варварів. Багато з повідомлень спрямовані на заклик до українців "не забувати свою історію" і не намагатися "змінити" її [45].

"Радянська армія назавжди ввійде в історію не як визволителі та переможці, а як 'окупанти', на рівні з фашистською Німеччиною. У Другій світовій війні переможцями будуть лише США та Британія — цього вимагають західні політтехнології", — говориться в одному з телеграм-каналів [45].

Росія використовує такі повідомлення, щоб створити враження про знищення спадщини Радянського Союзу чи Російської імперії в Україні і налаштувати навіть тих росіян, які сумніваються у справедливості вторгнення в Україну. З іншого боку, для тих, хто вже підтримує війну, це повідомлення слугує ще одним аргументом на користь продовження бойових дій. Також за

допомогою цього повідомлення на західну аудиторію Росія намагається створити образ України як варварської нації, яка не поважає свою історію, тим самим роблячи її неповноцінною. Це стає ще одним способом для Росії розмити межі, стверджуючи, що такій державі не належить існувати, і вона нікому не потрібна.

Російська пропаганда намагається представити Українську православну церкву Московського патріархату (УПЦ МП) як єдину правильну й канонічну. Після отримання Православною церквою України автокефалії від Вселенського патріарха Варфоломія, російська пропаганда розпочала використовувати термін "розкольники" для українців. Зазначаючи, що ця церква є несправжньою та нелегітимною, пропаганда стверджує, що всі віряни, які до неї належать, — несправжні православні. Питання щодо Православної церкви в Україні стало ще актуальнішим після введення санкцій Радою національної безпеки та оборони України проти УПЦ МП, розірвання права на оренду частини приміщень Києво-Печерської Лаври і проведення обшуків та кримінальних справ проти священиків. Російська пропаганда вважає такі дії України неправомірними, нехтуючи тим, що загалом вона не має права втручатися в справи іншої суверенної держави. Пропагандисти починають стверджувати, що Україна перетворюється на язичницьку державу й знищує православні святині. Таким чином, пропаганда намагається переконати свою аудиторію, що дії України порушують релігійні канони, і тому варто мобілізуватися та взяти участь у захисті "канонічної православної церкви", об'єднавши прихильників цього погляду з прихильниками інших аргументів для вторгнення в Україну, висловлюючи схожі ідеї: "Вони прийшли, щоб обікрати наш слов'янський-православний народ. Огидні зелені вибл*дки, підстилки олігарха Бені та зовнішнього управління" [64-66].

Правомірність своєї агресії Росія виправдовує також через розповсюдження стереотипних наративів щодо поширення нетрадиційних цінностей у світі. Відомо, що російське суспільство і влада є гомофобними. Закон про заборону пропаганди гомосексуалізму, заяви російського керівництва та підтримка цих ідей кремлівськими ЗМІ визначили гомофобію на

рівні країни. Все, що суперечить державній доктрині, отримує осуд. Російське керівництво виступає за захист традиційних цінностей, обґрунтовуючи це необхідністю захисту російських дітей від "деградації". Використовуючи дезінформацію щодо ЛГБТ, російська пропаганда також дискредитує Україну, українців, а також західні держави, такі як НАТО, ЄС та інші [67-69].

Зокрема, "ЛГБТзація" стає головною темою для представників російської пропаганди, які стверджують, що "ЛГБТ наближається до Росії" і потрібно протистояти цій загрозі, захищаючи свої землі від цієї "навали". Один із дописів, визначав очікувану потребу в захисті культурної спадщини, мови та традиційних цінностей від "ЛГБТ-пропаганди", виражаючи бажання залишитися самим собою [67].

Росія акцентує, що Україну охопила "ЛГБТзація", і намагається створити уявлення, що країну слід захищати від цього, зокрема від "Заходу, що поширює ЛГБТ-культуру". Таким чином, російська пропаганда, маніпулюючи темою традиційних цінностей, прагне переконати свою аудиторію, що Україна потребує захисту від Росії, особливо від "ЛГБТ-ідеології", утворюючи зміщену реальність для своєї аудиторії [67].

"НАТО систематично провокує Росію до вторгнення політикою розширення на схід". За словами російської пропаганди останній лідер СРСР Михайло Горбачов отримав обіцянки, що НАТО не розшириться далі на схід після повернення Німеччини в 1990 році. Однак ці "запевнення" не були зафіксовані жодним документом, і якщо вони взагалі були дані, то це стосувалося Східної Німеччини, а не території на сході від Західної Німеччини, що вже входила до НАТО з 1955 року. Крім того, Основний акт Росія — НАТО 1997 року не забороняє розміщення постійних баз НАТО в Східній Європі [70].

Від моменту розпаду СРСР до Альянсу приєдналися 11 східноєвропейських країн і три колишні радянські республіки. Росія серйозно стурбована розширенням НАТО. Хоча, коли Путін обіймав посаду президента у 2000 році, він сам не виключав можливість членства Росії в НАТО [71]. Однак з часом режим Путіна ставав все авторитарнішим, і параноїчне відчуття вигаданої загрози з боку Заходу представляло НАТО як підступного ворога,

який наближається до кордонів Росії. Але цей аргумент не витримує логіки, оскільки ніхто не планував атакувати Росію. Хоча на саміті в Мадриді у липні 2022 року члени Альянсу визнали Росію "найбільш значущою та прямою загрозою" для НАТО, це сталося пів року після повномасштабного вторгнення Росії, а не перед ним. Тому Росія своєю агресією спробувала спровокувати НАТО до конфлікту, а не навпаки [72].

Отже, намагаючись виправдати війну, Росія пропагувала ідею, що бажання України вступити до НАТО є прямою загрозою для безпеки Росії. Проте членство України в будь-яких міжнародних організаціях — це вибір самої України та її народу, і це не повинно підпорядковуватися волі Кремля.

"Війну в Україні продовжує не Росія, а Захід, який накачує Україну зброєю". "Без постачання зброї в Україну "спеціальна воєнна операція" давно б вже завершилася; поставки зброї не сприяють врегулюванню конфлікту, а лише поглиблюють його", — стверджує російська пропаганда [73]. При цьому варто пам'ятати, що Україна захищає свою територію від агресора, а західні союзники допомагають відновити втрачене, а не захопити інші території. Мета подібних заяв — змінити акценти й звинуватити Захід у неправомірній підтримці України. "Хто тільки не навантажував Україну зброєю. Знаходимо боеприпаси з маркуванням Польщі, Німеччини, Швеції, США, Болгарії", — зазначалося в проросійських телеграм-каналах [73].

На даний момент найбільш значущим постачальником озброєння для України під час повномасштабного вторгнення є Росія, випередивши величезні поставки від Заходу. Сотні захоплених танків, майже тисяча одиниць бронетехніки та кілька сотень артилерійських систем з'явилися в Україні внаслідок так званого "перегрупування" та "прояву доброї волі" з боку російських сил. За рівнем військової "допомоги" Росія випередила своїх західних союзників [74].

Цікаво, що Росія не згадує, як вона "мілітаризувала" окупований Донбас. Кремль протягом багатьох років відправляв десятки "гумконвоїв" на окуповані території Донеччини та Луганщини, що призводило до з'яви озброєнь у незаконних військових формуваннях. Російські дії у цьому контексті

протирічать їхньому обуренню відносно військової допомоги Україні від Заходу. Однак Кремль мовчить про власні оборонні угоди із країнами, такими як Іран, Північна Корея та Китай, що ще більше поглиблює контраст між їхньою риторикою та реальними діями [75; 76].

Крім того, російські пропагандисти активно реагують на критичні коментарі західних політиків, зокрема представників республіканської партії США, стосовно підтримки України та роблять спекулятивні заяви щодо можливого перепродажу західної зброї на чорному ринку. Наприклад, конгресвумен Вікторія Спартц, критикуючи фінансову та військову допомогу США Україні, стає об'єктом пропагандистських дописів в російських телеграм-каналах. Такий підхід викликає сумніви у вагомості аргументів, проте ця риторика створює певні труднощі для політичного руху, який розглядає можливість підтримки України [77].

Росія накладає обвинувачення на Україну за розробку біологічної зброї в таємничих лабораторіях [79], що перебувають під контролем США, вважаючи це однією з причин свого вторгнення. Пропагандисти різних течій активно розсіюють цю теорію змови. У своєму цьогорічному виступі перед Федеральними зборами, Путін підкреслює це, зауважуючи: "Ми пам'ятаємо і про зусилля київського режиму отримати ядерну зброю. США та НАТО розгортали [біля кордонів Росії] свої бази, секретні біолабораторії, готуючи поневолену Україну до війни" [78].

Ці обвинувачення висловлюються вже протягом багатьох років, а їхнім ініціатором називають Віктора Ющенка. Із початком повномасштабного вторгнення ця риторика лише посилилася, привертаючи увагу конспірологів, таких як "QAnon" [81], і ставши популярною серед ультраправих груп у США. Російська пропаганда, вигадуючи проблеми, намагається відвести увагу від реальних питань, що потребують вирішення, і спрямовує свої зусилля на підрив міжнародного авторитету України, знижуючи довіру до неї та виправдовуючи свою агресію. Ідея полягає в тому, що Україна, як і інші країни світу, займається дослідженнями патогенів, таких як Covid-19, у пошуках шляхів порятунку людства [80].

Незважаючи на відсутність прямих доказів, Росія продовжує пропагувати тези, що українські військові готуються використовувати хімічну зброю. Це типова тактика віддзеркалення, яка полягає у висуненні обвинувачень проти України, аналогічних тим, які висуваються проти Росії. Росія використовує ці звинувачення як вигідний привід для власної атаки з використанням хімічної зброї. Зокрема, російська пропаганда також обвинувачує спецслужби Великої Британії і Франції у керуванні хибною інформацією, що спонукала українську армію до спроби захоплення Запорізької атомної електростанції [82].

За допомогою різноманітних меседжів російська пропаганда намагається виправдати та в певних випадках пояснити дії Росії на території України. Наприклад, за допомогою ідеї про так звані провокації до війни з боку України чи НАТО, пропагандисти створюють власну реальність, в якій Росія з'являється заручницею обставин і жертвою. В спотвореній пропагандою реальності Росія перестає бути агресором, яка нападає на іншу суверенну державу, порушує цілісність її кордонів, і руйнує міста та села. Навпаки, вона представляє себе як державу, яка, здавалося б, вимушена захищатися. Російська пропаганда повторює ідею, що якби не втручання Росії, справи могли б піти ще гірше. Однак пропагандисти не конкретизують, що саме могло б трапитися, а лише розповсюджують історії про нібито змову проти Росії з боку США та України, біолабораторії, виготовлення брудних бомб, страшне НАТО тощо. За допомогою таких меседжів Росія також прагне утверджувати себе як миротворця, що прагне до миру в усьому світі, а не навпаки — ініціює війни та призводить до вбивств людей.

Також за допомогою дезінформації Росія намагається встановити думку, що вбивства та жертви, якщо вони взагалі існують, є на краще, оскільки це все, за їхніми словами, робиться задля уявних благородних цілей, таких як визволення світу від українських нацистів, "збочених" країн ЄС та НАТО або збереження російської культури. Така дезінформація вигідна російській пропаганді, дозволяючи перекрутити звичайні уявлення. За допомогою усіх зазначених меседжів Росія має на меті переконати світ у своїй правоті та залучити суспільства різних держав, зокрема на Заході, на свій бік. Так,

наприклад, застосовується наратив про українських нацистів в інтернет-просторах десятків країн, намагаючись переконати, що українці є загрозою і з ними треба боротися. У цей час Росія представляє себе як державу, готову вести цю боротьбу. Ця дезінформація небезпечна тим, що розмиває межі та нормалізує дії Росії, роблячи їх прийнятними. Здається, ніби Росія могла лише відреагувати на загрозу, намагаючись усунути її [83].

Росія систематично використовує дезінформацію для досягнення своїх геополітичних цілей, не тільки в контексті виправдання війни. Згідно з дослідженнями, вплив російської дезінформації на європейські суспільства є високим. Наприклад, аналіз Принстонського університету (США) "Тренди онлайн зусиль іноземного впливу" свідчить, що Росія є глобальним лідером застосування дезінформації в Інтернеті під час кампаній впливу. Це саме Росія відповідає за 62% таких втручань у внутрішні справи інших країн [84].

2.2. Особливості нормативно-правової бази щодо протидії дезінформації

Стратегія інформаційної безпеки до 2025 року визначає інформаційну безпеку України як "невід'ємну частину національної безпеки, що визначається рівнем захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших ключових інтересів суспільства, людини і держави". Особливий акцент робиться на гарантуванні "конституційних прав і свобод людини, включаючи доступ до достовірної та об'єктивної інформації" [36].

У законодавчих актах, що регулюють протидію дезінформації, слід відзначити Закон України "Про національну безпеку" від 21.06.2015 року, Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони від 29.12.2016 року "Про Доктрину інформаційної безпеки України" та Указ Президента України в травні 2017 року, який стосується власників російських соціальних мереж та пошукових систем [37-39].

Ці кроки свідчать про рішучість України боротися з дезінформацією та забезпечити інформаційну безпеку країни, враховуючи сучасні виклики та загрози в цьому контексті.

Противники санкцій стосовно власників російських соціальних мереж аргументували, що такі заходи обмежують свободу слова та завдають шкоди українській економіці. Після року введення санкцій була підтверджена їхня ефективність. Застосування санкцій значно обмежило вплив російських сайтів та ботів на соціальні мережі, зменшило вплив російської пропаганди на українських користувачів, а санкції проти російських компаній не призвели до втрат для української економіки.

Інформаційна війна призводить до поширення маніпулятивної інформації різними телекомунікаційними засобами, яка спрямовано впливати на свідомість людини, підмінити цінності та сприйняття нової фейкової інформації як реальної. Розповсюдження неправдивої інформації може викликати маніпулювання громадською думкою, впливати на результати виборів, формування державних політик та прийняття рішень.

Пропагандистська інформація віддається користувачам Інтернету, використовуючи як традиційні ЗМІ, так і соціальні мережі, що дозволяє швидко поширювати її. Мета полягає в досягненні стратегічної психологічної переваги через маніпулятивне впливання на думки та поведінку населення противника.

Соціальні мережі переважають традиційні ЗМІ, оскільки надають можливість безкоштовно розміщувати необхідну інформацію. Використовуючи потенціал соціальних мереж, аудиторія може швидко отримати фейкову інформацію та сфальсифіковані матеріали. Соціальні мережі стають ключовим інструментом для формування фейків та поширення пропаганди, як способу реалізації інформаційної агресії.

Доктрина інформаційної безпеки України передбачає, що технології гібридної війни, застосовані російською федерацією, перетворили інформаційну сферу на основний театр операцій за свідомість громадян. Головною метою Доктрини є "формування та реалізація засад інформаційної безпеки щодо протидії росії в умовах гібридної війни" [40].

Негативні наслідки пропаганди та поширення неправдивої інформації в соціальних мережах можуть суттєво впливати на суспільство та державу в цілому. Для протидії цим явищам необхідно підвищувати рівень медіа-грамотності громадян, сприяти розвитку критичного мислення серед населення та створювати умови для вільного доступу до правдивої інформації, включаючи створення незалежних медіа-компаній, які дотримуються журналістських стандартів та етики. Боротьба з пропагандою та поширенням неправдивої інформації в соціальних мережах вимагає комплексного підходу, що включає заходи з боку держави, медіа та громадськості.

Підвищення кібербезпеки є ключовим елементом заходів протидії інформаційним загрозам. Конвенція про кіберзлочинність, прийнята з 2001 року, визначає міжнародні стандарти для розслідування та переслідування кіберзлочинів [119]. У вересні 2005 року Україна ратифікувала цей документ, зобов'язавшись розвивати кримінальну політику, яка захищатиме суспільство від кіберзлочинів та адаптувати своє законодавство до вимог конвенції.

Антон Дробович, директор Українського інституту національної пам'яті, підкреслює, що протистояння Росії включає не лише територіальний аспект, але й є наймасштабнішою медійною війною в історії людства. Ця інформаційна битва є надзвичайно публічною, навіть порівняно з подіями Другої світової війни, а в Сирії, де Росія брала участь, відсутність широкого доступу до Інтернету і веб-камер у зоні бойових дій обмежувала масову розповсюдження фейкових новин та злочинів [118].

Інформаційна безпека включає не лише кібербезпеку, а й захист від дезінформації та фейкових новин, які можуть викривати правду та впливати на громадську думку. Розвиток медіа-культури та медіа-грамотності в суспільстві стає критично важливим у контексті інформаційної війни. Це дозволить людям ефективно перевіряти інформацію, розрізняти брехню від правди та виявляти штучно створені облікові записи у соціальних мережах. Позитивним прикладом такої ініціативи є робота Національної спілки журналістів України [120].

У контексті інформаційної війни, Кремль використовує фейкові повідомлення та намагається виглядати невинно в ситуаціях, пов'язаних із

загибеллю українців. Наприклад, у випадку нападу на залізничний вокзал у Краматорську, де російська пропаганда спочатку представила руйнування як атаку на "військову інфраструктуру", але змінила свою позицію після розкриття інформації про цивільні жертви. Схожа ситуація виникла з ракетним ударом в Одесі, де російські агресори використовували фейк про атаку на військовий об'єкт, що потім було розкрито фотографіями місця події. Російські пропагандисти також намагались поширити новий фейк про ураження будинку українськими ППО, але це було спростовано фотографіями, які показували руйнування від ракетних ударів [121;122].

Медіа-культуру суспільства розглядають як його здатність ефективно взаємодіяти з інформацією через мас-медіа та знакові системи. На особистісному рівні вона визначається здатністю особистості взаємодіяти з медіа, реагувати на інформаційне середовище та відповідати згідно з власними цінностями [123, с. 71].

Інформаційна безпека відіграє важливу роль у розвитку української культури. Забезпечення доступу до точної та об'єктивної інформації про культуру країни, розвиток довіри до інформації та її безпека є ключовими завданнями. Особливу увагу слід приділити розвитку медіа та інформаційних технологій.

У період війни важливо підвищити рівень медіакультури та медіаграмотності серед населення. Недбале використання соціальних мереж може ненавмисно створювати загрози, розміщуючи ворожі фото та відео. Владні органи та громадські структури повинні активно використовувати ЗМІ для роз'яснення населенню правил та наслідків порушення закону.

Правда – ключовий інструмент у боротьбі з шкідливими фейками, а головними заступниками у цьому протистоянні є журналісти, які виявляють і поширюють інформаційну правду. У сфері професійної діяльності журналістів значну роль відіграють міжнародні документи, такі як Декларація Комітету міністрів Ради Європи "Про захист журналістики та безпеку медіа-учасників" (2014), Рекомендації щодо свободи вираження поглядів у кризові часи, захисту журналістики та безпеки медіа-працівників. Ці документи позитивно

впливають на професійну діяльність журналістів, надаючи їм можливість висвітлювати ключові суспільні проблеми, зберігати конфіденційність джерел інформації та отримувати захист від загроз чи нападів, пов'язаних із їхньою професійною діяльністю [124-129].

Ключовий принцип свободи вираження поглядів, визначений в Загальній декларації прав людини та Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, визнає право кожної особи на вільне висловлення ідей та отримання інформації. Це право охоплює різноманітні форми самовираження, включаючи журналістику, онлайн-медіа та інші види мистецтва. Незважаючи на ці принципи, журналісти, які прагнуть донести правдиву інформацію, стикаються з різними труднощами, такими як викрадення, втрати обладнання, фінансові труднощі та інші виклики, що часто стають перешкодою для їхньої професійної діяльності [130-131].

Під час воєнних конфліктів в Україні журналісти стали об'єктом атак, що призвело до смерті семеро та поранення дев'ятеро представників ЗМІ. 106 регіональних медіа припинили роботу через загрози російських окупантів. РФ здійснює злочини, такі як обстріли, погрози, переслідування журналістів та хакерські атаки. Згідно статті 10 Конвенції про захист прав людини, право на свободу вираження поглядів включає свободу дотримання, отримання та передавання інформації незалежно від кордонів. Українська влада повинна гарантувати захист цього права, забезпечуючи довіру суспільства і світової спільноти. Однак відновлення доступу до інформації на окупованих територіях є більшою викликом через вторгнення РФ та воєнний стан. Російська агресія намагається обмежити інформаційні та культурні зв'язки між українцями на окупованих територіях та Україною [132-133].

Після перемоги України важливо акцентувати увагу на формуванні національної ідентичності через засоби масової інформації, особливо телеканали та радіо, а також через освітні установи. Школи, університети та коледжі відіграють ключову роль у цьому процесі. Експерти вбачають, що інформаційна стратегія повинна стати невіддільною частиною комплексної державної стратегії реінтеграції. Засоби масової інформації мають

підтримувати цю стратегію, сприяючи інформаційному просуванню і включаючи громадське обговорення та пояснення проекту спільного майбутнього. Також важливо виконувати завдання в сферах просвітництва, освіти та формування цінностей через інформаційний простір.

З метою покращення іміджу та розвитку України необхідно створити ефективну систему стратегічних комунікацій, сприяючи інформаційній взаємодії між державними органами, місцевим самоврядуванням та громадськістю під час кризових ситуацій. В Доктрині НАТО розглядається поняття стратегічних комунікацій, що включає використання різноманітних комунікаційних інструментів для підтримки політики Альянсу та досягнення його цілей [135].

Ефективна реалізація Будапештської конвенції, в якій українські правоохоронні органи співпрацюють із представниками Ради Європи у сфері кіберзахисту, є позитивно оціненою. Кіберполіція спільно з іншими структурами активно працює на вироблення внутрішнього законодавства, відповідного європейським стандартам, що є кроком до приєднання України до Європейського Союзу [119; 136].

Умови воєнного конфлікту призвели до інтенсивної інформаційної взаємодії між органами влади, місцевим самоврядуванням і громадськістю. Міністерства та відомства регулярно постачають суспільству повну та своєчасну інформацію. Виступи Президента України та голів обласних військових адміністрацій, де аналізується поточна ситуація та представляється звіт про виконану роботу, стали регулярною практикою для громадян.

З розвитком інформаційного суспільства і технологій, дії в сфері інформаційної безпеки стають ключовим фактором для військової безпеки. Захист інформації від розвідки тепер стає завданням не лише військових структур, які використовують різні методи для забезпечення безпеки інформації, але й вирішується в цивільному секторі.

Багато експертів стверджують, що в забезпеченні військової безпеки у XXI столітті вирішальну роль відіграють інформаційні фактори. Футуролог Олвін Тоффлер, у своїй праці "Війна та анти-війна", визначає, що інформація стає

ключовим військово-стратегічним ресурсом, що вимагає розвитку ефективних методів інформаційної протидії для збереження оборонного потенціалу будь-якої держави [137, с. 45] .

Історія воєн 20-21 століть свідчить про різкі зміни в ролі інформаційного виміру у забезпеченні оборонної безпеки. Сучасні конфлікти не уявляються без використання інформаційних ресурсів. Інформаційна війна охоплює всі сфери державних та суспільних інформаційних ресурсів.

Рівень захисту військового сектору від технологічних досягнень безпосередньо визначає національну безпеку. Використання новітніх інформаційних технологій надає змогу отримувати розвідувальну інформацію, яка сприяє попередженню конфліктів та нападів. Заходи вивчення та дипломатичного спілкування, підтримані своєчасною інформацією, дозволили Заходу ефективно реагувати на воєнні події. Глобальна громадська думка, завдяки попередньому інформуванню, швидко взяла на себе позицію проти агресії, що призвело до інформаційної перемоги над Кремлем.

Стівен Хоррелл, колишній офіцер військово-морської розвідки США, розкриває, що система розвідки НАТО об'єднує інформацію від 30 країн-членів, аналізує її на різних рівнях командування і подає політичним та оперативним лідерам. Цей підхід формує об'єднану картину інтелекту. Уряд США підтверджує обмін розвідувальними даними з Україною, щоб передати інформацію про потенційні загрози [120].

У сучасний період ведуться обговорення щодо ролі інформаційного виміру в міжнародних конфліктах, зокрема, у контексті російсько-української війни. Деякі дослідники стверджують, що "м'яка сила" переконань та психологічні маніпуляції можуть відігравати ключову роль, проте сучасні країни не планують відмовлятися від військової сили як основного інструменту агресивної політики. Це стосується не тільки розвитку інформаційних технологій, але й визначає загальний підхід до нових загроз інформаційної епохи.

Міжнародний та національно-правовий аналіз інформаційної безпеки в Україні вказує на значення свободи висловлення думок для формування

уявлень у суспільстві. Ефективна інформаційна діяльність може допомогти вирішити кризові ситуації, тоді як її ігнорування може викликати ворожість та призводити до серйозних наслідків.

Розглядаючи міжнародні та національні документи щодо інформаційної безпеки, важливо враховувати різні правові підходи країн до формування національного інформаційного законодавства. Також важливо забезпечити взаємозв'язок між внутрішньою та світовою інформаційною інфраструктурою для уникнення конфліктів та гармонізації правового регулювання.

Україні слід продовжувати зміцнювати співпрацю з міжнародними організаціями та захищати свої інтереси на міжнародних переговорах. Використання інформаційних технологій у військовій сфері відкриває нові можливості для забезпечення обороноздатності держави, зробивши інформаційні ресурси та їх захист так само важливими, як і зброя, боєприпаси та транспорт. Перевага в інформаційному протистоянні з РФ допоможе досягти стратегічних цілей та перемоги.

Висновки до другого розділу

Російська пропаганда використовує різноманітні меседжі для виправдання своїх дій на території України та впливу на світове сприйняття подій. Її стратегія включає створення альтернативної реальності, в якій Росія з'являється жертвою обставин і миротворцем. Дезінформація спрямована на переконання світової громадськості у правомірності російських дій, відволікаючи увагу від їхньої агресивної природи.

Стратегія інформаційної безпеки України до 2025 року визначає інформаційну безпеку країни як невід'ємну складову національної безпеки. Основний акцент робиться на захисті державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших ключових інтересів суспільства. У цьому контексті важливим є гарантування конституційних прав і свобод людини, включаючи доступ до достовірної та об'єктивної інформації.

Для глибокого розуміння та аналізу в роботі використовувався огляд наукових праць. Цей підхід дозволив систематизувати різні погляди та теорії, досліджуючи проблему дезінформації у науковому контексті.

Одним з ключових методів був контент-аналіз. Цей метод надав можливість об'єктивно досліджувати текстовий та візуальний зміст російських медіа. Піддавалися аналізу статті, відеоматеріали та графічний контент з метою виявлення патернів та ключових елементів дезінформаційних кампаній.

РОЗДІЛ 3. КОНТЕНТ-АНАЛІЗ РОСІЙСЬКИХ МЕДІА В КОНТЕКСТІ ПОШИРЕННЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

3.1. Методологія та стратегія емпіричного дослідження

У даному розділі розглянуті методи, використані під час дослідження розповсюдження дезінформації про Україну в російських медіа. Для отримання глибшого розуміння та аналізу, здійснювався аналіз наукової літератури, що дозволило систематизувати різноманітні підходи та теорії, враховуючи проблему дезінформації в науковому контексті.

Один із ключових методів, контент-аналіз, використовувався для об'єктивного вивчення текстового та візуального змісту російських медіа. Піддавалися аналізу статті, відеоматеріали та графічний контент з метою ідентифікації патернів та ключових елементів дезінформаційних кампаній.

Для отримання повноцінної карти взаємодії аудиторії з зазначеним контентом, використовувався аналіз соціальних мереж.

Глибокий контент-аналіз визначав перелік ключових етапів, починаючи від вибору ЗМІ та періоду аналізу. Це визначення створило фреймворк для систематичного вивчення. Під час аналізу проводилася систематизація та класифікація вмісту російських медіа, включаючи типи дезінформації, використані методи та цільові аудиторії.

Використання якісних та кількісних підходів дозволило отримати повноцінне розуміння характеристик дезінформаційного контенту, включаючи обсяг, частоту та внутрішні патерни. Результати контент-аналізу були в рамках сучасного політичного та соціокультурного контексту, надаючи глибше розуміння впливу дезінформаційних практик на громадську думку та сприйняття подій.

Такий комплексний підхід до дослідження забезпечив точні та об'єктивні результати, що дозволяють глибше розуміти механізми поширення дезінформації та її вплив на сприйняття громадськістю.

Враховуючи вищезазначені етапи та методи, дослідження вдалося забезпечити обґрунтовану та глибоку аналітику розповсюдження дезінформації

в російських медіа, що є ключовим для розуміння сучасних механізмів інформаційної впливової війни.

3.2. Контент-аналіз російських медіа

На прикладі огляду медіа за період жовтень – листопад 2023 року, стає відомо, що в сучасному інформаційному просторі намагання вплинути на громадську думку через фейки та дезінформацію набувають все більш різноманітного характеру. Росія, взявши на озброєння арсенал інформаційних та пропагандистських технологій, активно розповсюджує необ'єктивні та вигадані історії з метою впливу на світогляд громадськості

Починаючи з 22 жовтня пропагандисти розповсюджували дезінформацію, намагаючись переконати, що в Україні з'явився молитовник для дітей, в якому закликають молитися за захист батьків на різних фронтах, використовуючи вислови: "Захисти мого батька під Донецьком, як захистив мого прадіда на Галичині". Один з перших записів про дитячий молитовник розповсюджували через Telegram-канали, зокрема, "Кирилл Фёдоров / Война История Оружие", "Lord Of War", і також на веб-сайті "Pravda EN" (Додаток Б).

Ще більша популярність цьому запису надала публікація в таких Telegram-каналах, як "Украина.ру", "Мрія", "Дядя Слава", та "Александр Семченко" [86-89].

Ця книжечка отримала назву "Мій перший молитовник" і, згідно з твердженням, була широко представлена в інтернет-крамницях. Проте у церковній крамниці Львівської Архиепархії УГКЦ підтвердили, що подібного тексту немає в їхній збірці молитов. Працівники також додали, що саме цей молитовник було випущено ще у 2011 році, до початку військової агресії Росії проти України [90].

Наступний фейк, який розійшовся наприкінці про компанію "Sony", що спеціалізується на електронних компонентах та ігрових консолях, випустила

ігрову приставку PlayStation 5 та аксесуари до неї ніби у кольорах прапора Росії (Додаток В).

Однак, згідно з виробниками, при розробці нових дизайнів для ігрової консолі та джойстиків, їхній меседж був пов'язаний з кольорами Землі, а не російським триколомом. Зокрема, один із дизайнерів пояснив, що його команда використовувала відтінки, які можна "відшукати в надрах нашої планети" [91].

Далі, медіа, пов'язані з прокремлівською риторикою, поширювали відео, яке презентувалося як "реklamний ролик на YouTube", де військовий у формі ізраїльської армії, за заявами, закликає українців приєднатися до ЦАХАЛу – армії оборони Ізраїлю – та брати участь у протистоянні з ХАМАСом (Додаток Г).

Проте важливо відзначити, що жодної такої реклами від офіційного представництва міністерства оборони Ізраїлю не існує. Це відео було створено компіляцією елементів, оскільки автори використали тіток-відео з офіційного акаунту армії оборони Ізраїлю в соцмережі. Пізніше на це відео додали голосовий супровід українською мовою.

Висловлено в заяві Інституту вивчення війни з 7 жовтня ствердження, що Кремль використовує атаку ХАМАСу на Ізраїль як засіб для інформаційних операцій, спрямованих на зниження підтримки України від США та інших західних партнерів. Російська пропаганда акцентує тезу про "мобілізацію людей в Ізраїлі", намагаючись переконати громадськість, що українське керівництво сприймає чоловіків та жінок лише як військову силу. Заявляється, що офіційники будуть намагатися використати це для власних цілей, включаючи мобілізацію в інші країни [92].

Було зафіксовано поширення фейку, в якому стверджується, що благодійний український фонд активно шукає церковного проповідника, який зацікавлений в «ЛГБТ-пропаганді». Автори цього повідомлення твердили, що працівники фонду «Вільні» розмістили таке оголошення на веб-сайті пошуку роботи Work.ua, і додавали до своїх повідомлень скріншоти цієї вакансії (Додаток Д).

Проте слід відзначити, що благодійний фонд не публікував подібної вакансії та не проводив жодного пошуку «ЛГБТ-проповідника». Вони негайно висловили свою реакцію на ці заяви через свої соціальні мережі, вказавши, що основна мета цієї дезінформації - дискредитація їхньої діяльності. Ймовірно, скріншот був створений за допомогою фотошопу [93].

Важливо підкреслити, що поняття «ЛГБТ-пропаганди» є маніпулятивним та безпідставним. Люди мають право виражати свою сексуальну орієнтацію, і жодна заява про необхідність такої "пропаганди" не має під собою наукового обґрунтування. Російська пропаганда використовує ці міфи, намагаючись представити створення толерантного середовища в Україні як загрозу для громадян. Це виглядає як спроба наводження страху і створення уявного "засилля содомії" [94].

У мережах російського сегмента поширювалося відео, на якому, за ствердженням, українські першокласники 1 вересня рухалися під пісню "Мочимо москалів" (Додаток Ж). Пропагандисти також стверджують, що предмет «Захист України» призначений для виховання «неоукраїнської ідеології» та ненависті до росіян [95].

У реальності на оригінальному відео звучить інша пісня. Тобто творці фейку взяли справжній ролик, але додали до нього характерну мелодію. Щодо предмета "Захист України", він існував у навчальній програмі до 26 лютого 2020 року та позначався як «Захист вітчизни». У відновленій програмі надається інформація про першу допомогу, орієнтацію на місцевості, мінну безпеку тощо. Про культивування ворожнечі до росіян в контексті цього предмета немає жодних зазначень.

Медіа з прокремлівською спрямованістю поширювали інформацію про видавання ваучерів на навчання сапера в Україні, стверджуючи, що це робиться з метою "відправки людей воювати" (Додаток З)[96].

У жовтні 2023 року українська Державна служба зайнятості розширила перелік професій і спеціальностей, за якими можна отримати ваучер, тобто оплату за навчання. У цьому переліку, зокрема, зазначена професія «сапер». Ваучери на навчання можуть отримати конкретні категорії громадян,

включаючи осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), учасників бойових дій (УБД) і тих, хто отримав поранення внаслідок війни.

Зазначимо, що це стосується гуманітарного розмінування поза межами зони бойових дій. Цей процес спрямований на створення безпечних умов для цивільного населення. Звісно воєнне розмінування проводиться безпосередньо в зоні бойових дій, наприклад, коли ворог відступає, і цим займаються вже військові сапери.

У жовтні відбулася спроба маніпулювання висловлюванням мера Києва Віталія Кличка, якому приписували вислів, що "окуповані території — вже не Україна" (Додаток К).

У реальності маніпулятори витягли це висловлювання із загального контексту відео. Кличко обговорював причини, які перешкоджають проведенню виборів, зазначаючи, зокрема, що частина населення знаходиться на окупованих територіях і не може взяти участь у голосуванні. Він висловлював свої погляди під час телевізійної передачі на каналі "Київ".

"Ті території, які окуповані, вони вже не Україна, тому що представників [України на виборчих дільницях] не буде. Яким чином ми враховуємо ці території чи не враховуємо"— пояснив посадовець [97].

Отже, його заява не стосувалася того, що окуповані території не належать до України, а скоріше відображала те, що вибори на цих територіях поки не є можливими, особливо через активні бойові дії та неможливість встановлення виборчих дільниць представниками України.

Наступний фейк про те, що українські медичні працівниці тікають від мобілізації на тимчасово окуповані території. Для підтвердження цього маніпулятивного твердження поширювали відео, яке містило запис телефонної розмови з "лікаркою зі Львівщини", яка, як стверджувалося, намагається виїхати до тимчасово окупованого Маріуполя та шукає житло. Заявляли, що ця жінка вирішила виїхати через те, що "прийшла повістка" (Додаток Л).

Фактично, з 1 жовтня 2023 року медичні та фармацевтичні працівниці повинні реєструватися для військового обліку, але це не означає факт мобілізації чи обмеження виїзду за кордон. Міністерство охорони здоров'я

пояснило, що облік необхідний лише для агрегування інформації про наявний резерв медичного персоналу в країні, а виїзд таких працівниць не має обмежень [98].

Таким чином, імовірність того, що відео є постановою, висока, оскільки мобілізація жінок в Україні не проводиться. Героїня відео використовує аргумент про мобілізацію як один з головних приводів для свого бажання "втекти" на захоплені Росією території України. Зазначимо, що це відео поширюється виключно в російському сегменті соцмереж.

Також дезінформували, що на Сумщині розпочали формувати першу в Україні "дитячу бригаду" в місцевому територіальному центрі комплектування та соціальної підтримки ніби створюється 153-а бригада територіальної оборони з неповнолітніх (Додаток М).

Однак одна з бригад ТрО, сформованих в Сумській області, заявила, що інформація про створення "дитячої бригади" є неправдивою. Збройні сили України не мають 153-ї бригади, але є 153-й окремий батальйон ТрО. В соцмережах можна знайти фотографії військових цього батальйону і переконатися, що серед них немає підлітків.

Україна мобілізує громадян віком від 18 до 60 років, які можуть виконувати свій військовий обов'язок. Іншими словами, в Україні неможливо мобілізувати дитину.

Медіа, з проросійськими поглядами, розповсюджували непідтверджену інформацію про те, нібито міністр економіки України Юлія Свириденко висловила зобов'язання відновити Сектор Газа після закінчення конфлікту в Ізраїлі. Автори стверджували, що Україна звертатиметься за фінансовою допомогою на Заході для цього "проекту", при цьому зазначаючи, що ці кошти будуть розкрадені (Додаток Н).

Проте фактично Юлія Свириденко не робила жодних подібних заяв, а ці твердження були вигадані пропагандистами. Офіційні канали зв'язку Міністерства економіки України не мали жодних заяв від її керівництва або представників відомства.

У мережах російського сегменту соціальних мереж поширювалося підроблене відеозвернення, в якому, здається, Головнокомандувач Збройних сил України Валерій Залужний закликав громадян виходити на площі своїх міст, а військовослужбовців — відмовлятися виконувати "злочинні накази влади", здійснюючи, таким чином, заклик до військового перевороту [100].

Проте слід зазначити, що Головнокомандувач ЗСУ, Валерій Залужний, не виступав із подібним зверненням і не спонукав до військового перевороту. Запис із таким вмістом не знаходиться на офіційному сайті чи в соцмережах Валерія Залужного чи Генерального штабу Збройних сил України.

Для відео використовували технологію дипфейку, де звукова доріжка була виготовлена штучно, а потім синхронізована з рухами губ на одному з оригінальних відеозвернень Валерія Залужного.

Маніпулюючи висловами Володимира Зеленського, пропагандисти представили його як прихильника ідеї боротьби з тероризмом "без законів і правил", закликаючи до воєнних злочинів [101]. Це викликано інтерв'ю українського президента на "NBC News", де він говорив про недотримання Росією, Іраном і Північною Кореєю міжнародних правил у війні з ХАМАСом. Проте Зеленський вказав, що саме ці країни порушують норми права і відмовляють підтримці України в ООН, намагаючись створити ворожнечу та демонізувати його як агресора [102].

Наступний фейк, який поширювали російські ЗМІ, це відео, на якому українські військові, які стверджували, що вони є частинкою 3-го батальйону 110-ї окремої механізованої бригади ЗСУ, висловили своє незадоволення щодо "поганого командування та значних втрат в Авдіївці" президенту Володимирі Зеленському та міністру оборони Валерію Залужному. В авторських дописах зазначалося, що армія змушена тримати позиції практично до "останнього українця", враховуючи те, що Зеленський слідує вказівкам західної верхівки [138].

На своїх сторінках 110-а бригада відреагувала на цю пропагандистську інформацію, заявивши, що на відео представлені не їхні вояки, а "окупанти, перевдягнуті в українську форму". Вони також висловили підозру стосовно

того, що так званий військовий, що скаржився від імені батальйону, не назвав конкретні роту, підрозділ, посаду, прізвище чи позивний, хоча обличчя на відео було відкрито [139].

Російська пропаганда не вперше намагається демонструвати, ніби українська армія слабка і прохає про відступ, але Зеленський змушує військових проводити "безглузду атаку", навіть якщо силові відносини на певних позиціях можуть бути нерівними. Це бажання показати нелогічність дій українського керівництва та постійно досягати перемоги підтримує наратив про існування "зовнішніх акторів", які впливають на російсько-українську війну.

Далі російські ЗМІ розповсюджували інформацію, ніби в Україні ігнорують медичну сферу та скорочують фінансування, що призводить до поступового "занепаду" галузі охорони здоров'я. Згідно з висновками авторів, це може призвести до виникнення епідемій різноманітних захворювань. Як основний аргумент, було вказано, що вже нібито відбуваються випадки спалахів гепатиту А у п'яти українських містах, а сама Україна визнала це як епідемію [140].

Протилежно цьому твердженню, у бюджеті на 2024 рік фінансування медицини, навпаки, збільшили. На медичні потреби заплановано 202 мільярди гривень, що на близько 24 мільярди гривень більше, ніж у 2023 році. Таким чином, теза про недофінансування та "занепад" сфери охорони здоров'я виявилася неправдивою [141].

З іншого боку, Міністерство охорони здоров'я України дійсно повідомляло про випадки гепатиту А у Вінниці [142]. Ситуацію охарактеризували як надзвичайну на рівні області, але ні в одному повідомленні не було зазначено про епідемію загалом. Аналітики пояснили, що випадки гепатиту А в Україні реєструються щороку, і це сезонне захворювання, яке найчастіше поширюється в холодний період року. Розповсюдження хвороби, як правило, пов'язане з немитими руками та вживанням забрудненої води. Проте ніякої епідемії гепатиту А взагалі не відзначено.

Російські ЗМІ також розповсюджували маніпулятивні фото заяви, які, ніби, надійшли від українського додатка "Дія" де є заклик користувачів зробити свій

внесок у сплату державного боргу з словами: "Усі, хто не пішов на фронт, можуть закрити в Україні кредит" [143].

Проте ця інформація є недостовірною, і зображення сповіщення є фальсифікацією. Пресслужба Міністерства цифрової трансформації, відповідального за додаток "Дія", пояснила, що жодних подібних пуш-сповіщень не було відправлено користувачам додатка. Крім того, жодних ініціатив чи зборів щодо "погашення державного боргу" просто не існує.

Пропагандисти вже давно використовують тему державного боргу України для маніпулювання громадською думкою. Мета таких дій - створити враження, що Україна є країною, яка неспроможна самостійно управлятися, залежною від зовнішніх сил, і що політики в країні - корупціонери. Це також спрямовано на дискредитацію боротьби з корупцією, яка є однією з умов для євроінтеграції. Шляхом поширення таких фейків пропагандисти намагаються вказати, що Україна не в змозі подолати корупцію, тому Євросоюз чи НАТО не повинні прийняти її.

Також, у мережі поширювали інформацію, ніби ізраїльський кондитер Аві Меламедсон приготував торт із зображенням Володимира Зеленського, який, за утвердженнями авторів, був показаний повішеним на шибениці. За їхніми висновками, кондитер вчинив це як форму "протесту" проти українського президента, який, зазначають вони, віддає західну зброю палестинському ісламістському руху ХАМАС. У публікаціях також вказується на "сюжет" з видання The Jerusalem Post про створення цього торта [144].

Виявилося, що це був фейк: онлайн-видання не опублікувало подібного матеріалу, і ні на офіційному веб-сайті The Jerusalem Post, ні на їхніх офіційних сторінках у соцмережах не було знайдено відповідної новини. Аві Меламедсон дійсно створив відео, яке потім виклав в інтернеті, і саме це відео використали пропагандисти для створення фейкового сюжету. У своєму відеоролику кондитер із Ізраїлю не згадував про Володимира Зеленського та не висловлював звинувачення в адресу українського керівництва щодо перепродажу зброї. Натомість він говорив про поширення мови ворожнечі, якою застосовуються деякі блогери проти євреїв.

Також пропагандисти поширювали неправду, стверджуючи, що в Україні заборонено спілкуватися з українцями на тимчасово окупованих територіях. Зазначалося, що це рішення прийняте Володимиром Зеленським, який накладає санкції на громадян. В авторських дописах додавалося: Зеленський хоче уникнути того, щоб українці розуміли, що мешканцям тимчасово окупованих територій жити краще, ніж на інших частинах України [145].

Варто відзначити, що в Україні не існує жодних обмежень щодо спілкування з мешканцями тимчасово окупованих Росією територій. Інформація про такі обмеження є вигадкою російської пропаганди. Фактично, труднощі у встановленні зв'язку пов'язані з поганим зв'язком та відсутністю гарантій безпеки. Справа в тому, що російські окупанти систематично проводять обшуки житлових будівель, перевіряють телефони людей. Будь-які зв'язки з Україною можуть розцінюватися як ворожнеча до окупаційного режиму. Не можливість належного збереження зв'язку з людьми — це результат російської агресії, а не заходів України.

Серед інших маніпуляцій, пропагандисти розповсюджували дезінформацію про те, що в Нью-Йорку з'явилася вулична реклама, яка закликає "підтримувати Україну, а не Ізраїль". За їхніми ствердженнями, невдоволені українці ініціювали цю кампанію з метою залучити західні фінансові ресурси. До публікацій прикріплено відео з зображенням білборда, на якому написано "допомога євреям = спалювання грошей" [146].

Однак такої реклами не розміщували в Нью-Йорку. Відео, яке використовувала російська пропаганда, було опубліковане місяць тому на каналі YouTube The NYC Walking Show, де автор проводив віртуальну екскурсію вулицями Нью-Йорка. На самому відео відсутній згаданий рекламний білборд. Пропагандисти створили його за допомогою графічних редакторів та наклали на відеоматеріал.

Була маніпуляція, яка намагалася представити, що поляки, з вказівкою матеріалу CNN, припинили бажання бачити у своїй країні українських біженців [147].

Оглядаючи зазначений журналістський матеріал, відзначено події передвиборчої кампанії в Польщі, зокрема мітинг партії "Конфедерація" у Любліні перед виборами до польського Сейму. Ця ультраправа політична сила пропагує націоналістичні погляди, анти міграційні настрої та радикальний євроскептицизм. Справедливо відзначити, що події та учасники, висвітлені в репортажі CNN, послідовно виражають своє ставлення до певних явищ, оскільки вони є прихильниками ультраправої партії.

Наприклад, п'ятнадцятирічний учасник розповів представникам американської телерадіокомпанії, що він бере участь в організації заходу, оскільки "він проти ЛГБТ, проти Європейського Союзу та проти абортів". Інший учасник подій заявив, що "деякі українці відчувають себе аж надто як вдома"[148].

Важливо відзначити, що журналісти CNN чітко вказували на те, що це риторика певної політичної партії і не намагалися писати, що поляки взагалі "не хочуть бачити" українських біженців. Вони чітко розкривали, чи відображає ця риторика офіційну позицію держави.

Отже, аналіз російських медіа вказує на систематичне та широкомасштабне використання дезінформації щодо подій в Україні. Зокрема, спостереження підтверджують, що пропагандистські зусилля призначені для створення спотвореної картини подій та провокування певних реакцій у громадськості.

Однією з ключових стратегій є використання фейкових інформаційних повідомлень, зокрема підроблених відео та вигаданих заяв від українських посадовців. Ці штучно створені матеріали використовуються для формування негативного образу України та її влади, а також для розпалювання внутрішнього непокою серед населення.

Крім того, деякі з цих дезінформаційних кампаній спрямовані на демонізацію влади та інших установ України в очах світової спільноти, намагаючись підірвати підтримку для країни та її боротьби за свою територіальну цілісність.

Цей аналіз підкреслює необхідність впровадження ефективних стратегій для виявлення та протидії дезінформації, зокрема шляхом зміцнення медійної грамотності, розвитку міжнародної співпраці та використання технологічних інструментів для виявлення фейкових матеріалів. Також важливо підтримувати альтернативні джерела інформації та розвивати критичне мислення серед громадян для забезпечення об'єктивної та достовірної інформації.

3.3. Результати контент-аналізу російських медіа в умовах інформаційної війни проти України

Військове вторгнення Росії в Україну не завершилось так, як задумував Кремль, а саме, "захопленням Києва за три дні". Замість цього протягом менше ніж року Україна реалізувала три значущі контрнаступальні операції, звільнивши північ країни, зокрема Київщину, Харківщину, та правобережжя Херсонщини, включаючи обласний центр.

Протягом, перед та після українських атак, Росії вдалося використовувати медіапростір та соціальні мережі для поширення пропагандистських матеріалів, спрямованих на дискредитацію та обман українського населення. Росія намагалася представити свої поразки у вигідному світлі, описуючи їх як не стратегічні втрати, але як "прояв доброї волі", "тактичний відступ" або "необхідна військова потреба у перегрупованні". Після звільнення українських територій Росія активно поширювала інформацію про нібито існуючі "катування, страти та репресії" проти цивільного населення, які, за їхніми словами, здійснює сама Україна.

Для поширення цих фейків Росія використовує різноманітні тактики та інструменти.

"Маніпуляція термінами" - одна з найбільш розповсюджених прийомів російської пропаганди. Пропагандисти штучно змінюють загальноживані терміни або поняття, які, в основному, викликають негативні емоції, на нові, що сприймаються або нейтрально, або позитивно.

Цей метод використовується головним чином для створення сучасного словника. З початку подій в 2014 році, агітаційний апарат активно поширював термін "громадянська війна" в Україні, щоб замаскувати фактичну участь Росії у бойових діях на сході України. За цим терміном приховувались бойові дії Росії проти України, мовляв, це конфлікт між громадянами однієї країни. Термін "війна" має стійкі негативні асоціації, і щоб уникнути різкого невдоволення серед росіян щодо початку повномасштабної війни проти України, був вигаданий новий, більш нейтральний термін - "спеціальна воєнна операція". Це дозволило замінити поняття таким чином, щоб заспокоїти росіян .

Застосовуючи тактику маніпуляції термінами, російська пропаганда намагалася виглядати добре в очах громадськості, описуючи відступ з Київщини, Чернігівщини, визволення Зміїного острова тощо як "жест доброї волі"[85]. Фактично це була поразка на полі бою, проте російські медіа представляли її як добровільне відведення військ, і навіть як послугу, надану супротивнику (Україні). Таким чином, негативні емоції замінювались більш нейтральними.

Апарат агітації широко застосовує підміну термінів для представлення участі іноземців у війні на боці України. Вони називають усіх іноземців, які беруть участь у бойових діях в Україні, "найманцями"[103]. Фактично іноземці, які отримують фінансову винагороду за участь у бойових діях, обов'язково вступають на службу до Збройних Сил України та підпорядковуються його командуванню. В іншому випадку вони діють як волонтери. Однак російська пропаганда намагалась стверджувати, що бійці ПВК "Вагнер" - це "мужні самовіддані волонтери"[104]. Фактично, це найманці. Ця приватна компанія не була частиною російської армії, але отримувала фінансову винагороду від Росії за участь у війні проти України та координувала свої операції з російським військовим командуванням. Таким чином, російська пропаганда свідомо підміняє одне поняття іншим для ускладнення та зміни сприйняття українських військовослужбовців-іноземців і російських найманців.

Такі повідомлення використовуються для пропаганди з метою представлення Росії не як окупанта, але як "визволителя". При цьому, що

українська армія порушує "мирне життя" на окупованих територіях, а вибігаючи звідти, росіяни, за цією логікою, намагаються "запобігти руйнуванню мирних міст та уникнути жертв серед цивільного населення".

Знецінення, як стратегія пропаганди, широко використовується Росією для поширення меседжів як у внутрішньому, так і в зовнішньому інформаційному просторі. Пропагандисти спеціально занижують значущість, ефективність чи успіх певних подій, рішень і процесів. Один із прикладів такої тактики - висвітлення теми західних санкцій проти Росії [105], де Росія звинувачує Захід у "ірраціональності та нелогічності санкцій"[106], що, за їх ствердженням, призвели до хаосу і дестабілізації світових економічних зв'язків. Російська пропаганда намагається переконати світ, що санкції є неефективними, мовляв, їх слід скасувати. Проте, факти свідчать, що Росія витрачає значні зусилля на їхнє скасування, що свідчить про їхню дієвість.

Також російська пропаганда систематично занижує значення української армії, стверджуючи, що Збройні сили України втрачають боєздатність і не можуть справлятися з воєнною реальністю. Вони поширюють інформацію про те, що США вже не вірять у перемогу України над Росією та припускають, що шанси на успіх ЗСУ на полі бою "низькі". Насправді українська армія успішно захищає країну та стримує агресію з боку російської армії. Антиукраїнський пропагандистський контент намагається дискредитувати зусилля волонтерів та донорів, стверджуючи, що вони не врятують країну через економічні проблеми та відсутність підтримки від закордонних партнерів. У цій ситуації факти свідчать, що Україна отримує систематичну підтримку від міжнародних союзників для підвищення своєї обороноздатності [107-109].

Однією з ключових тем, спрямованих на дискредитацію України, є питання корупції в українському уряді. Кожен успішний контрнаступ армії України в російських ЗМІ супроводжувався твердженнями про важливу роль «продажу західної зброї на чорному ринку». Представник країни-агресора Василь Небензя висловлював ці твердження навіть на засіданні Ради Безпеки ООН. У той час як Пентагон стверджував відсутність достовірних підтверджень витоку американської зброї з України на чорний ринок. Російська пропаганда

також використовувала дезінформацію, стверджуючи, що українські контрнаступи виконуються виключно для досягнення фінансової допомоги від Заходу та особистого збагачення "режиму Зеленського" [110].

Аналогічну тактику російська пропаганда використовувала і в контексті поширення тверджень про навмисне фальсифікування російських воєнних злочинів. Після виявлення звірства росіян у Бучі, пропаганда розгорнула кампанію із головним меседжем, що «Буча — це інсценування». Пізніше, після звільнення Харківської області та виявлення 447 тіл у місті Ізюмі, більшість з яких мала ознаки насильницької смерті, а 30 — сліди катувань [111], представниця МЗС Росії Марія Захарова висловила заяву, що "режим Зеленського намагається створити інсценування за голлівудським сценарієм, на зразок Бучі" [112].

Російська пропаганда використовує стратегію залякування з метою впливу на українців, особливо мешканців тимчасово окупованих територій.

Під час висвітлення успішних контрнаступів українців у 2022 році російська пропаганда акцентувала увагу на наративі про "Україну як полігон для західної зброї". Це твердження є маніпулятивним, призначеним переконати світ, що зброю надають Україні виключно для випробувань [113].

Також росіяни використовували тему зброї, щоб виправдовувати злочинні обстріли цивільної інфраструктури України. Наприклад, пропагандисти писали про нові види озброєння та техніки, які використовували українські війська під Херсоном та які, за їхніми словами, будуть використовуватися надалі, якщо не припинити їхнє постачання. На тлі цього Росія підкреслювала необхідність знищення всіх мостів через Дніпро, намагаючись також співвіднести це із спробою скасувати зернову угоду, зокрема, прив'язуючи її до вибухів у Севастополі [114].

Росія систематично використовує різноманітні негативні епітети та агресивні описи, коли йдеться про Україну, у своїй пропаганді. Ця тактика спрямована на дискредитацію українських Збройних Сил та держави загалом, представляючи їх перед своєю аудиторією як злочинницьких, безжальних агресорів.

При обговоренні контрнаступу України на початку вересня 2022 року в Харківській області російські пропагандисти акцентували увагу на твердженні, що українська армія, як вони стверджували, вчиняла жорстокості проти цивільного населення, що призводило до симпатій на боці Росії. Віталія Ганчева, говорив, що українські військові, як він стверджував, "прив'язували людей до дерев та прибивали їм до ніг російські паспорти". Також розповсюджували інформацію, намагаючись утверджувати, що українці на звільнених територіях "розстрілювали людей на вулицях" та "закидували будинки гранатами". Це лише ще один приклад того, як російська пропаганда демонізує українців та створює "жертвоних героїв" за своїми власними мотивами [115].

Віддзеркалення, як типова тактика російської пропаганди, широко використовується для відволікання уваги, висуваючи аналогічні звинувачення стосовно України, США, ЄС чи "колективного Заходу", як і висувають їх щодо Росії. Суть тактики полягає в віддзеркаленні дій опонента. Цей метод використовує різноманітні дійсні та вигадані обставини для формування обвинувачень.

Один із прикладів використання тактики віддзеркалення - звинувачення української влади у брехні стосовно втрат в ЗСУ. Слова "потерь в вооруженных силах России нет" [116] стали мемом від самого початку великої війни. Росія протягом тривалого часу відмовлялася визнавати свої втрати та в подальшому значно їх зменшувала. Навпаки, українська влада ніколи не заперечувала факт втрат, а навіть акцентує на вартості, яку країна щодня платить, хоча конкретну кількість загиблих не завжди конкретизує.

Пропагандистська машина Росії приділяє явищам або подіям заголовки, які містять негативний зміст та емоційне забарвлення.

Поміж вже звичних для російської пропаганди ярликів, які прикладають до українців, таких як "бандерівці" і "нацисти", російська пропаганда застосовувала прямі порівняння визволення Херсонської області до періоду нацистської окупації Херсона під час Другої світової війни. У той час як представників СБУ та ГУР росіяни у медіа називали "зондеркомандами"[117].

Російські пропагандисти стверджували, що на звільнених територіях відбуваються конфіскації та розграбування майна колаборантів. В медіа країни-агресорки поширювали обґрунтування цих вигаданих злочинів: "Западенці - це професійні мародери"[117]. Ще одним поширеним пропагандистським ярликом був термін "ждуни" [117]. Вони приписували його українцям із звільнених регіонів, які уникнули примусової депортації або не були колаборантами, тому не виїхали разом із армією Росії. Російська пропаганда, називаючи їх "стукачами", звинувачувала таких людей у допомозі українським спецслужбам у виявленні зрадників на щойно звільнених теренах.

Тактики російської пропаганди виявляються в використанні різноманітних стратегій, спрямованих на формування негативного уявлення про об'єкти своєї дезінформації. Однією з основних тактик є, коли противника обвинувачують у тих же порушеннях чи злочинах, які самі вчиняють. Це допомагає відволікти увагу від власних негативних дій та створює плутанину в інформаційному просторі.

Ще однією ефективною тактикою є використання емоційно заряджених епітетів та ярликів, спрямованих на дискредитацію об'єкта пропаганди. Противників можуть називати негативними термінами, створюючи стереотипи та спотворюючи реальну картину подій.

У цілях дезінформації російська пропаганда часто використовує вигадані історії та фейки, що сприяють побудові альтернативної реальності. Це може включати в себе розповсюдження непідтверджених інформаційних повідомлень, вигадані обвинувачення та штучно створені сценарії.

Важливо відзначити, що російська пропаганда не обмежується внутрішнім простором, але активно впливає на світову аудиторію, створюючи негативні стереотипи і формуючи певний погляд на глобальні події. Це дозволяє Кремлю впливати на геополітичні процеси та рішення, використовуючи інформаційний вплив як ефективний інструмент ведення гібридної війни.

Висновки до третього розділу

Контент-аналіз російських медіа щодо поширення дезінформації про Україну дозволяє зробити ряд висновків. Перш за все, важливо відзначити, що російські медіа активно використовують дезінформацію як інструмент для формування негативного образу України в очах своєї аудиторії. Це стає відзеркаленням глибоко укорінених політичних та геополітичних векторів, що визначають російську інформаційну стратегію.

Дослідження підтверджує наявність тактики віддзеркалення, коли російські медіа обвинувачують Україну в порушеннях, з метою відволікання від власних дій та створення плутанини в інформаційному просторі.

Загальною тенденцією є спроби російської пропаганди розповсюджувати дезінформацію та маніпулювати інформацією для досягнення своїх політичних цілей. Сфокусовано на створенні негативного враження від України та її керівництва, пропагандисти активно використовують різноманітні вигадані сценарії та фотографії, щоб посилити антиукраїнські настрої.

У конкретних прикладах маніпуляцій було виявлено фейкові новини щодо військових ситуацій та подій в Україні, фальшиві історії про різноманітні заходи, які призводять до спотвореної картини реальності. Російська пропаганда активно використовує соцмережі та інші медіаплатформи для поширення своїх вигаданих повідомлень.

Узагальнюючи характеристики дезінформаційних практик російських медіа, можна констатувати, що це систематичний, цільовий і широкомасштабний підхід, спрямований на викривлення фактів, формування негативних стереотипів та сприяння політичній дестабілізації. Ці практики стають важливою складовою інформаційної гібридної війни, де вплив на суспільну свідомість є стратегічним завданням.

Підсумовуючи, дослідження дозволяє зрозуміти, що дезінформаційні практики російських медіа є складною системою, побудованою на певних стратегічних принципах та направлена на досягнення конкретних політичних цілей.

ВИСНОВКИ

У роботі було розглянуто різні аспекти дезінформації та інформаційної війни, що відображено в наступних висновках:

1. Розгляд поняття дезінформації: визначення та класифікація видів дезінформації. Визначено, що дезінформація - це систематична передача невірної або прихованої інформації з метою введення отримувача в оману. Класифікація включає дезінформацію за напрямком дії (політична, військова, економічна) та за формою викладання (фейки, пропаганда, маніпуляції).
2. Вивчення інформаційної війни: аналіз засобів та методів ведення інформаційної війни. Проаналізовано засоби та методи інформаційної війни, включаючи соцмережі, мас-медіа, кібератаки та дезінформаційні кампанії. Виявлено, що інформаційна війна використовується для формування громадської думки та впливу на прийняття рішень.

Висновки щодо дезінформації та інформаційної війни відображають складність і актуальність цих явищ у сучасному інформаційному середовищі. Дезінформація є стратегічною та навмисною маніпуляцією, спрямованою на вплив на суспільство, політичні процеси та міжнародні відносини, а її поширення здійснюється через різноманітні канали, такі як соціальні мережі, засоби масової інформації та впливові особи.

У контексті інформаційної війни відзначено, що цей феномен отримує нові контексти у цифровому світі. На міжнародній арені використовують різноманітні стратегії, включаючи кібератаки, для досягнення своїх політичних та економічних цілей. Інформаційна війна стає не лише інструментом впливу, але і загрозою для кібербезпеки та стабільності міжнародного співтовариства.

3. Огляд літератури щодо дезінформації як інструменту інформаційної війни. Літературний огляд підтвердив, що дезінформація активно використовується як інструмент інформаційної війни для досягнення стратегічних цілей та впливу на суспільство.

4. Аналіз нормативно-правової бази в контексті дезінформації. Визначено, що існує потреба в удосконаленні нормативно-правової бази для протидії дезінформації та покращення захисту інформаційної безпеки.

5. Опис методів дослідження дезінформаційних практик. Зазначено, що для дослідження дезінформаційних практик застосовуються методи контент-аналізу ЗМІ, аналізу соціальних мереж.

Російська пропаганда активно використовує різноманітні стратегії для впливу на сприйняття своїх дій в Україні та на світовій арені. Ця стратегія включає створення альтернативної реальності, де Росія представляється жертвою обставин і миротворцем, спрямовуючи дезінформацію на переконання світової громадськості у правомірності своїх дій та відволікаючи увагу від агресивної природи їхніх заходів.

Стратегія інформаційної безпеки України до 2025 року визначає інформаційну безпеку як ключовий елемент національної безпеки, фокусуючись на захисті державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших стратегічних інтересів. Особлива увага приділяється гарантуванню конституційних прав та свобод громадян, включаючи доступ до достовірної та об'єктивної інформації.

Для узагальнення різних поглядів та теорій щодо дезінформації у науковому контексті використовувався огляд наукових праць.

Контент-аналіз виявився ключовим методом, дозволяючи об'єктивно досліджувати текстовий та візуальний зміст російських медіа. Аналізу піддавались статті, відеоматеріали та графічний контент з метою виявлення патернів та ключових елементів дезінформаційних кампаній.

6. Контент-аналіз російських медіа: вивчення поширення дезінформації про Україну. Здійснено контент-аналіз російських медіа, що підтвердив високий рівень дезінформації та антиукраїнської пропаганди.

7. Узагальнення характеристик дезінформаційних практик російських медіа. Дезінформаційні практики російських медіа охоплюють широкий спектр тем, включаючи політику, військові події та соціокультурні аспекти, з метою формування негативного ставлення до України.

Отже, контент-аналіз російських медіа, що поширюють дезінформацію про Україну, розкриває кілька ключових висновків. По-перше, відзначається активне використання російськими ЗМІ дезінформації для формування негативного уявлення про Україну у своїй аудиторії, що відбиває глибоко укорінені політичні та геополітичні вектори російської інформаційної стратегії.

Загальною тенденцією є спроби російської пропаганди поширювати дезінформацію для досягнення своїх політичних цілей, активно використовуючи вигадані сценарії та фотографії для посилення антиукраїнських настроїв.

У конкретних випадках було виявлено фейкові новини та фальшиві історії, які призводять до спотвореної картини реальності. Дослідження підтверджує систематичний, цільовий та широкомасштабний підхід російських медіа для викривлення фактів та формування негативних стереотипів.

Узагальнюючи, дезінформаційні практики російських медіа є важливою складовою інформаційної гібридної війни, спрямованою на вплив на суспільну свідомість та політичну дестабілізацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Samchynska O. Disinformation: concept and essence. 15 August 2022. *Administrative law and process*. 3 (38). URL: <https://doi.org/10.17721/2227-796X.2022.3.03> (date of access: 01.12.2023).
2. Khan I. Disinformation and freedom of opinion and expression: Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression URL: https://eos.cartercenter.org/uploads/document_file/path/985/Report_of_the_Special_Rapporteur_on_Disinformation_and_Freedom_of_Opinion_and_Expression_E.pdf. (date of access: 01.12.2023).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року "Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України" : Указ Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text> (дата звернення: 01.12.2023).
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення: 01.12.2023).
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>. (дата звернення: 01.12.2023).
6. Disinformation. *Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/disinformation>. (date of access: 01.12.2023).
7. Oxford Languages | The Home of Language Data. *Oxford Languages | The Home of Language Data*. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/disinformation> (date of access: 01.12.2023).

8. Шлапаченко В. Дезінформація як спосіб інформаційно-психологічного впливу. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2014. № 2. С. 74–86. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_met a&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=iblsd_2013_2_15 (дата звернення: 01.12.2023).

9. Кіца М. Особливості та методи виявлення фейкової інформації в українських ЗМІ. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. № 1. С. 30–35. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16109/kitsa.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

10. Саєнко О.Г. Механізм інформаційно-психологічного впливу в умовах гібридної війни. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2015. URL: https://lib.nadpsu.edu.ua/eldocs/BooksShow4/Vnadpn_2015_1_11.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

11. Tadjman M., Mikelic N. Information Science: Science about Information, Misinformation and Disinformation. *In Proceedings of Informing Science and Information Technology Education Joint Conference, Pori, June 2003*. URL: <http://proceedings.informingscience.org/IS2003Proceedings/docs/204Tudjm.pdf> (date of access: 01.12.2023).

12. James H. Fetzer. Information: Does it Have To Be True? *Minds and Machines*. 2004. 14(2), P. 223-229. URL: file:///C:/Users/%D0%9A%D1%81%D1%8E%D1%88%D0%B0/Downloads/Information_Does_it_Have_To_Be_True.pdf (date of access: 01.12.2023).

13. Доскіч Л. С. Фейкові новини як новітній засіб маніпуляції та дезінформації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 4. С. 72–77.

14. Кіца М. О. Фейкова інформація в українських соціальних медіа: поняття, види, вплив на аудиторію. URL: http://nz.uad.lviv.ua/static/media/1_52/36.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

15. Мудра І. Поняття «фейк» та його види у ЗМІ. URL: [http://old.journ.lnu.edu.ua/vypusk7/n15/tv15 – 25.pdf](http://old.journ.lnu.edu.ua/vypusk7/n15/tv15-25.pdf) (дата звернення: 01.12.2023).
16. Брижко В. М., Дзьобань О. П. Дезінформація як фактор маніпулювання свідомістю. *Інформація і право*. 2023. Т. 2, № 45. С. 50–63. URL: <http://il.ippi.org.ua/article/download/282318/276509>(дата звернення: 01.12.2023).
17. Вонсович С. Г. Інформаційна війна як протидія інформаційній безпеці. *Інформаційна безпека: сучасний стан, проблеми, перспективи*, м. Кам'янець-Подільський, 2 груд. 2023 р. Кам'янець-Подільський, 2023. С. 22–26. URL: https://politkaf.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/zbirnyk-material-konfer.-inf_bezp_2023.pdf#page=22 (дата звернення: 01.12.2023).
18. Persily N. Can Democracy Survive the Internet? *Journal of Democracy*. 2017. Vol. 28. №2. P. 63-76.
19. Стрільчук Л. Інформаційна війна як складова сучасних гібридних воєн (на прикладі Грузії та України). *Litopys volyni*. 2023. № 28. С. 235–239. URL: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.33> (дата звернення: 01.12.2023).
20. Війна «гібридна». Політологічний енциклопедичний словник. Харків : Право, 2015. 816 с.
21. Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи. Київ : КАЛАМАР, 2017. 268 с.
22. Попович К. Гібридна війна як сучасний спосіб велення війни: історичний та сучасний виміри. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. № 2 (35). С. 75–79. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_met a&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nvuuist_2016_2_13 (дата звернення: 02.12.2023).
23. Da San Martino G., Yu S., Barron-Cede A., Petrov R., Nakov P. Fine-Grained Analysis of Propaganda in News Articles. *Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*. Hong Kong, China. November 3-7, 2019. P. 5636-5646.

24. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційна безпека: сучасний стан, проблеми та перспективи». Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Под. нац. ун-т ім. Ів. Огієнка, 2023. 112 с.
25. Інформаційна війна – зброя масового знищення! URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2006/04/20/3098087/index.amp> (дата звернення: 02.12.2023).
26. Жаровська І., Ортинська Н. Інформаційна війна як сучасне глобалізаційне явище. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. Т. 7. № 2. С. 56-61. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/sep/22118/10.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).
27. Пилипчук Р. Інформаційна війна. URL: <https://esu.com.ua/article-12460> (дата звернення: 01.12.2023).
28. Давліканова О., Костенко А. Війна наративів: образ України в медіа. Київ : ТОВ «Вістка», 2022. 154 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/20512.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).
29. Maan A. The intelligence we need to succeed at influence. URL: <https://www.hstoday.us/subject-matter-areas/intelligence/the-intelligence-we-need-to-succeed-atinfluence/> (дата звернення: 01.12.2023).
30. Miskimmon A. Strategic Narratives Communication Power and the New World Order. New York : Routledge, 2013. 240 с.
31. Lasswell H. D. Propaganda technique in the world war. London : K. Paul, Trench, Trubner & co., ltd., New York : A. A. Knopf, 1927. 233 р.
32. Фейки, пропаганда, дезінформація та виборчий процес: як нам захистити демократичні практики? / за заг. ред. Дубова Д. В. Київ : ТОВ «Вид-во Сталь», 2019. 254 с.
33. Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014-2018 / ред. Д. Ю. Золотухін. Київ : Мега-прес груп, 2018. 384 с.
34. Громенко С. Іван Віссаріонович Путін. Як працює історична машина РФ. Київ : Український інститут майбутнього, 2022. 76 с.
35. Поліщук І. Геополітична роль України. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2022. № 1. С. 169–177.

36. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки" : Указ Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

37. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

38. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 25.02.2017 р. № 47/2017 : станом на 30 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

39. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від 15.05.2017 р. № 133/2017 станом на 15 травня 2017 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850> (дата звернення 01.12.2023).

40. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015 станом на 26 травня 2015 р. URL: <https://cutt.ly/AyeAEuI>

41. Росія розпочала наступ на Україну. URL: <https://detector.media/infospace/article/196817/2022-02-24-rosiya-rozpochala-nastup-na-ukrainu-prezydent-zelenskyu-vviv-voiennyy-stand/> (дата звернення: 01.12.2023).

42. Як Росія розмиває реальність за допомогою новомови: Спеціальна воєнна операція. URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiia-rozmyvaie-realnist-za-dopomohoiu-novomovy-spetsialna-voienna-operatsiia> (дата звернення: 01.12.2023).

43. Путін прочитав чергову лекцію про Україну. Більшість його виступу – брехня та маніпуляції. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/29016/2022-02-23-putin-prochytav-chergovu-lektsiyu-pro-ukrainu-bilshist-yogo-vystupu-brekhnya-ta-manipulyatsii/> (дата звернення: 01.12.2023).

44. Обращение Президента Российской Федерации (відео). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Файл:Обращение_Президента_Российской_Федерации_2022-02-21.webm#metadata (дата звернення: 01.12.2023).

45.

46. Як Росія виправдовувала й пояснювала вторгнення в Україну впродовж року повномасштабної війни. URL: <https://detector.media/monitorynh-internetu/article/208318/2023-02-24-za-slavnykh-didiv-proty-boyovykh-komariv-yak-rosiya-vypravdovuvala-y-poyasnyuvala-vtorgnennya-v-ukrainu-vprodovzh-roku-povnomasshtabnoi-viyny/> (дата звернення: 01.12.2023).

47. Что Россия должна сделать с Украиной. URL: <https://web.archive.org/web/20220403212023/https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html> (дата звернення: 01.12.2023).

48. «Восемь лет». Деконструкція найпопулярнішого пропагандистського міфу Росії. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/29277/2022-04-03-vosem-let-dekonstruktsiya-naupopulyarnishogo-propagandystskogo-mifu-rosii/> (дата звернення: 01.12.2023).

49. Путін звинуватив НАТО у порушенні «обіцянки» не розширюватись на схід. Горбачов називав це твердження міфом. URL: <https://detector.media/infospace/article/189397/2021-06-22-putin-zvynuvatyv-nato-u-porushenni-obitsyanky-ne-rozshyruvatys-na-skhid-gorbachov-nazyvav-tse-tverdzhennya-mifom/> (дата звернення: 01.12.2023).

50. «НАТО нам не надо». Як російська пропаганда роками впливала на настрої українців щодо Альянсу. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplyvi/post/30804/2022-12-08-nato-nam-ne-nado-yak-rosiyska-propaganda-rokamy-vplyvala-na-nastroi-ukraintsiv-shchodo-alyansu/> (дата звернення: 01.12.2023).

51. На Рівненській АЕС почались проблеми із ядерним паливом, яке надала Швеція. URL: <https://disinfo.detector.media/tag/nato> (дата звернення: 01.12.2023).

52. Кадыров написав статтю про "крах однополярного мира". URL: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:oUrU96a06cQJ:https://www.mk.ru/politics/2022/03/14/kadyrov-napisal-statyu-krakh-odnopolyarnogo-mira.html&cd=5&hl=en&ct=clnk&gl=ua&lr=lang_cs%7Clang_de%7Clang_en%7Clang_es%7Clang_pl%7Clang_ru%7Clang_uk (дата звернення: 01.12.2023).

53. «Русській фейк, іді на***!» Спростовуємо російську брехню за 6 травня. URL: <https://ms.detector.media/revyu-monitoringiv/post/29448/2022-05-07-russkiy-feyk-idi-na-cprostovuiemo-rosiysku-brekhnyu-za-6-travnya/> (дата звернення: 01.12.2023).

54. Як Росія розмиває реальність за допомогою новомови: «Жест доброї волі». URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiia-rozmyvae-realnist-za-dopomohoiu-novomovy-zhest-dobroi-voli> (дата звернення: 01.12.2023).

55. За рік війни в Україні загинули понад 9,6 тисячі цивільних, серед них - 461 дитина. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3673760-za-rik-vijni-v-ukraini-zaginuli-ponad-96-tisaci-civilnih-sered-nih-461-ditina.html> (дата звернення: 01.12.2023).

56. Росія по мирних жителях не б'є. Удар по будинку в Дніпрі— робота ППО. URL: <https://disinfo.detector.media/post/rosiia-po-myrynykh-zhyteliakh-ne-bie-udar-po-budynku-v-dnipri-robota-ppo> (дата звернення: 01.12.2023).

57. Трагедія в Кременчуці — провокація, а «пожежу» спричинив вибух на промисловому об'єкті поруч. URL: <https://disinfo.detector.media/post/trahediia-v-kremenchutsi-provokatsiia-a-pozhezhu-sprychynyv-vybukh-na-promyslovomu-objekti-poruch> (дата звернення: 01.12.2023).

58. У Берліні через рекламу закликають не надавати танки Україні. URL: https://disinfo.detector.media/tag/military_equipment?page=3 (дата звернення: 01.12.2023).

59. ОБСЄ не дає слова Росії «через побоювання почути правду». URL: https://disinfo.detector.media/search?search_string=%D1%80%D1%83%D1%81%D

[0%BE%D1%84%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%8F&search_tag=](#) (дата звернення: 01.12.2023).

60. Від «дітей Донбасу» до «проклятого Заходу». Як російська пропаганда використовує дітей з окупованих територій України. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/30990/2023-01-13-vid-ditey-donbasu-do-proklyatogo-zakhodu-yak-rosiyska-propaganda-vykorystovuie-ditey-z-okupovanykh-terytoriy-ukrainy/> (дата звернення: 01.12.2023).

61. Зеленський: Стаття «РІА Новості» про «деукраїнізацію» стане доказом у майбутньому трибуналі. URL: <https://detector.media/infospace/article/198122/2022-04-05-zelenskyu-stattya-rya-novosty-pro-deukrainizatsiyu-stane-dokazom-u-maybutnomu-trybunali/> (дата звернення: 01.12.2023).

62. Росія прагне стати «безпечною гаванню» для всіх людей. URL: <https://disinfo.detector.media/post/rosiia-prahne-staty-bezpechnoiu-havanniu-dlia-vsikh-liudei> (дата звернення: 01.12.2023).

63. Росія або смерть. Про який референдум мріють окупанти. URL: <https://detector.media/infospace/article/201916/2022-08-16-rosiya-abo-smert-pro-yakyy-referendum-mriyut-okupanty/> (дата звернення: 01.12.2023).

64. Як Росія розмиває реальність за допомогою новомови: «Возз'єднання». URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiia-rozmyvaie-realnist-za-dopomohoiu-novomovy-vozziednannia> (дата звернення: 01.12.2023).

65. Верхівка УПЦ (МП) – під санкціями: кінець Московського патріархату? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/verkhivka-upts-mp-pid-sanktsiyamy-kinets-moskovskoho-patriarkhatu/32173415.html> (дата звернення: 01.12.2023).

66. Україна пропагує язичництво. URL: <https://disinfo.detector.media/post/ukraina-propahuie-iazychnytstvo> (дата звернення: 01.12.2023).

67. Хрестовий похід. Як російська пропаганда вигадала «десатанізацію» України. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/30631/2022-11-10-khrestovyy->

[pokhid-yak-rosiyska-propaganda-vygadala-desatanizatsiyu-ukrainy/](#) (дата звернення: 01.12.2023).

68. «Ти або росіянин, або гей». Досліджуємо російську ЛГБТ-дезінформацію у соціальних мережах. URL: <https://detector.media/monitorynh-internetu/article/204999/2022-11-18-ty-abo-rosiyanyn-abo-gey-doslidzhuemo-rosiysku-lgbt-dezinformatsiyu-u-sotsialnykh-merezhakh/>(дата звернення: 01.12.2023).

69. Росія: Путін підписав закон про заборону «пропаганди ЛГБТ». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-zakon-lgbt-rosija/32162741.html> (дата звернення: 01.12.2023).

70.

71. Путін 21 лютого виступить із посланням до Федеральних зборів Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-poslannia/32280674.html> (дата звернення: 01.12.2023).

72. The 1997 NATO–Russia Founding Act Does Not Prohibit Permanent NATO Bases in Eastern Europe. URL: <https://www.heritage.org/europe/report/the-1997-nato-russia-founding-act-does-not-prohibit-permanent-nato-bases-eastern> (дата звернення: 01.12.2023).

73. Путин не возражает против вступления России в НАТО. URL: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ZGjuP7kPtyAJ:https://www.kommersant.ru/doc/142046&lr=lang_cs%7Clang_de%7Clang_en%7Clang_es%7Clang_pl%7Clang_ru%7Clang_uk&sca_esv=584847290&hl=en&gl=ua&tbs=lr:lang_1cs%7Clang_1de%7Clang_1en%7Clang_1es%7Clang_1pl%7Clang_1ru%7Clang_1uk&strip=1&vwsrc=0 (дата звернення: 01.12.2023).

74. Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm?selectedLocale=en&fbclid=IwAR2b8-8xbZASmQRZNpc9WeOGGYFfcfkqButlZhvVHMb_OpP6REW1XrO8Dik (дата звернення: 01.12.2023).

75. Допис з телеграм каналу «Медведь». URL: <https://t.me/bear007/11587> (дата звернення: 01.12.2023).

76. Attack on Europe: Documenting russian equipment losses during the russian invasion of Ukraine. URL: <https://www.oryxspioenkop.com/2022/02/attack-on-europe-documenting-equipment.html> (дата звернення: 01.12.2023).

77. Безпілотники Shahed. Чи стане Іран союзником Росії у війні проти України? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-62202215> (дата звернення: 01.12.2023).

78. Китай постачає Росії вертольоти, дрони і метали – The Telegraph. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kytaj-postachaje-rosiji-vertolyoty-drony-metaly-telegraph/32555352.html> (дата звернення: 01.12.2023).

79. Заяви Спартц щодо продажу наданої Україні зброї збігаються з наративом рф – Кулеба. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3531697-zaavi-spartc-sodo-prodazu-nadanoi-ukraini-zbroi-zbigautsa-z-narativom-rf-kuleba.html> (дата звернення: 01.12.2023).

80. Послание Путина. URL: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2023/02/21/963869-poslanie-putina-glavnoe> (дата звернення: 01.12.2023).

81. «Американские лаборатории в Украине»: Медведчук и «1+1» реанимировали российский фейк. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/24602/2020-05-01-amerykanskye-laboratoryy-v-ukrayne-medvedchuk-y-11-reanymyrovaly-rossyyskyu-feyk/> (дата звернення: 01.12.2023).

82. Украинский экс-чиновник рассказал о переговорах с США по созданию биолaborаторий. URL: <https://lenta.ru/news/2022/04/20/biolabs/> (дата звернення: 01.12.2023).

83. Analysis: Russia and QAnon have the same false conspiracy theory about Ukraine. URL: <https://edition.cnn.com/2022/03/09/media/biolab-ukraine-russia-qanon-false-conspiracy-theory/index.html> (дата звернення: 01.12.2023).

84. Як російська пропаганда використовує тактику віддзеркалення. URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiiska-propahanda-vykorystovuie-taktyku-viddzerkalennia> (дата звернення: 01.12.2023).

85. 330 відтінків російської дезінформації: досліджуємо інформаційний простір Східної Європи. URL: https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/206535/2022-12-30-330-vidtinkiv-rosiyskoi-dezinformatsii-doslidzhuiemo-informatsiynyy-prostir-skhidnoi-ievropy/ (дата звернення: 01.12.2023).

86. Росія відповідає майже за три чверті операцій впливу в інтернеті. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2763180-rosia-vidpovidaє-majze-za-tri-cverti-operacij-vplivu-v-interneti.html> (дата звернення: 01.12.2023).

87. Росія добровільно вивела війська зі Зміїного, як жест доброї волі. URL: <https://disinfo.detector.media/post/rosiia-dobrovilno-vyvela-viiska-zi-zmiinoho-iak-zhest-dobroi-voli> (дата звернення: 01.12.2023).

88. Допис з Telegram-каналу Україна.ру. URL: https://t.me/ukraina_ru/174048 (дата звернення: 01.12.2023).

89. Допис з Telegram-каналу Мрія. URL: <https://t.me/mriya24/33873> (дата звернення: 01.12.2023).

90. Допис з Telegram-каналу Дядя Слава. URL: <https://t.me/slavaded1337/32540> (дата звернення: 01.12.2023).

91. Допис з Telegram-каналу Александр Семченко. URL: <https://t.me/AleksandrSemchenko/27105> (дата звернення: 01.12.2023).

92. Російські пропагандисти поширюють фейк про дитячий молитовник з рядками за "батька під Донецьком" та "прадіда в Галичині". URL: <https://zahid.espreso.tv/rosiyski-propagandisti-poshiryuyut-feyk-pro-dityachiy-molitovnik-z-ryadkami-za-batka-pid-donetskom-ta-pradida-v-galichini#:~:text=%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%90%D1%80%D1%85%D0%B8%D1%94%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D1%97%20%D0%A3%D0%93%D0%9A%D0%A6%22-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BB%D>

[0%B8%2C,-%D1%89%D0%BE%20%D1%83%20%D1](#) (дата звернення: 01.12.2023).

93. Introducing the Deep Earth Collection, a new metallic colorway for PS5 accessories available starting later this year. URL: <https://blog.playstation.com/2023/09/14/introducing-the-deep-earth-collection-a-new-metallic-colorway-for-ps5-accessories-available-starting-later-this-year/> (дата звернення: 01.12.2023).

94. Russian offensive campaign assess, October 7, 2023. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-7-2023> (дата звернення: 01.12.2023).

95. Disinformation, as if a Ukrainian charity is looking for a gay cantor for LGBT propaganda. URL: <https://mythdetector.ge/en/disinformation-as-if-a-ukrainian-charity-is-looking-for-a-gay-cantor-for-lgbt-propagabda/> (дата звернення: 01.12.2023).

96. Гомофобія в соціальних мережах: між російською пропагандою та суперечками українців про цінності. URL: <https://detector.media/infospace/article/216182/2023-08-30-gomofobiya-v-sotsialnykh-merezhakh-mizh-rosiyskoyu-propagandoyu-ta-superechkamy-ukraintsiv-pro-tsinnosti/> (дата звернення: 01.12.2023).

97. Допис з з Telegram-каналу Отряд Ковпака. <https://t.me/otryadkovpaka/27039> (дата звернення: 01.12.2023).

98. На Украине предложили инвалидам бесплатно обучиться на сапера. URL: <https://www.gazeta.ru/army/news/2023/10/19/21536167.shtml> (дата звернення: 01.12.2023).

99. Запис ефіру каналу «Київ» на Youtube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=2kI2DuwmglM&t=1160s&ab_channel=%D0%9A%D0%98%D0%87%D0%9224%7C%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2 (дата звернення: 01.12.2023).

100. Допис від Міністерства охорони здоров'я України. URL: <https://www.facebook.com/moz.ukr/posts/pfbid02KNMafkuD4DuFUPbUB2Djw5Rp>

jJBpK5RG3onymRMEFJZpi3fWAGrrnNRGzURP2hKMI (дата звернення: 01.12.2023).

101. Фейк: На Сумщині формується перша в Україні «бригада дітей». URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejk-na-sumshhini-formuyetsya-persha-v-ukrayini-brigada-ditej/#:~:text=%D0%A3%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%96%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20StopFake%20%D0%B2%20117%2D%D0%B9%20%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%B9%20%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%B0%D0%B4%D1%96%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B>

102. Допис від Центр протидії дезінформації. (дата звернення: 01.12.2023). <https://www.facebook.com/protydiyadezinformatsiyi.cpd/videos/1035111757773383/> (дата звернення: 01.12.2023).

103. Архів публікації inosmi.ru. URL: <https://archive.is/q3fGm#selection-3003.7-3003.16> (дата звернення: 01.12.2023).

104. Meet the Press full broadcast – Nov. 5. NBS news. URL: https://www.youtube.com/watch?v=cF4qcp7MCoI&t=241s&ab_channel=NBCNews (дата звернення: 01.12.2023).

105. Всі іноземці, які воюють в Україні, — найманці. URL: <https://disinfo.detector.media/post/vsi-inozemtsi-iaki-voiuut-v-ukraini-naimantsi> (дата звернення: 01.12.2023).

106. Бійці ПВК «Вагнер» — «мужні самовіддані волонтери». URL: <https://disinfo.detector.media/post/biitsi-pvk-vahner-muzhni-samoviddani-volontery> (дата звернення: 01.12.2023).

107. ЄС затвердив дев'ятий пакет санкцій проти Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sanktsiyi-es-rf/32179983.html> (дата звернення: 01.12.2023).

108. Західні санкції проти Росії — марні. URL: <https://disinfo.detector.media/post/zakhidni-sanktsii-proty-rosii-marni> (дата звернення: 01.12.2023).

109. ЗСУ втрачають свою боєздатність. URL: <https://disinfo.detector.media/post/zsu-vtrachaiut-svoiu-boiezdatnist> (дата звернення: 01.12.2023).

110. У США більше не вірять у військову перемогу України над Росією. URL: <https://disinfo.detector.media/post/u-ssha-bilshe-ne-vmirat-u-viiskovu-peremohu-ukrainy-nad-rosiieiu> (дата звернення: 01.12.2023).

111. Донатити на ЗСУ та допомагати волонтерам немає сенсу. URL: <https://disinfo.detector.media/post/donatyty-na-zsu-ta-dopomahaty-volonteram-nemaie-sensu> (дата звернення: 01.12.2023).

112. США не мають підтверджень витоку західної зброї з України – Пентагон. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3633696-ssa-ne-maut-pidtverdzen-vitoku-zahidnoi-zbroi-z-ukraini-pentagon.html> (дата звернення: 01.12.2023).

113. В Ізюмі закінчили ексгумацію – підняли 447 тіл, серед них багато жінок, є діти. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/09/23/7368817/> (дата звернення: 01.12.2023).

114. РИА новости. URL: <https://ria.ru/20220929/izyum-1820329361.html> (дата звернення: 01.12.2023).

115. Україна стала лабораторією для випробувань західної зброї. URL: <https://disinfo.detector.media/post/ukraina-stala-laboratoriieiu-dlia-vyprobuvan-zakhidnoi-zbroi> (дата звернення: 01.12.2023).

116. Чому Росія підриває зернову угоду, прив'язуючи її до вибухів у Севастополі? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-rosiya-oon-turechchyna-zerno-uhoda-eksport/32110939.html> (дата звернення: 01.12.2023).

117. «Розіп'ятий хлопчик» став «героєм Фьодором»: Як російський агітпроп вигадує героїв. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/31466/2023-03-22-rozipyatyy-khlopchyk-stav-geroiem-fodorom-yak-rosiyskyu-agitprop-vygaduie-geroiv/> (дата звернення: 01.12.2023).

118. «Потерь в вооруженных силах России нет», — подчеркнул официальный представитель Минобороны России. URL:

<https://www.gazeta.ru/army/2022/02/25/14577229.shtml> (дата звернення: 01.12.2023).

119. «Жест доброї волі» та «прибиті до ніг російські паспорти»: як російська пропаганда висвітлювала українські контрнаступи. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/31552/2023-03-31-zhest-dobroi-voli-ta-prybyti-do-nig-rosiyski-pasporty-yak-rosiyska-propaganda-vysvitlyuvala-ukrainski-kontrnastupy/> (дата звернення: 01.12.2023).

120. «Перша світова медійна війна». З якою назвою напад Росії на Україну увійде в історію і що робити з 9 травня – інтерв'ю з Антоном Дробовичем. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/viyna-v-ukrajini-persha-svitova-mediyna-viyna-drobovich-noviniukrajini-50235840.htm> (дата звернення: 01.12.2023).

121. Конвенція про кіберзлочинність: міжнародний документ від 23 листопада 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 01.12.2023).

122. Чітак В. В., Усманов Ю. І. Міжнародний і національно-правовий аналіз стану інформаційної безпеки України в умовах збройного конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Т. 2, № 76. С. 271–277. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281747> (дата звернення: 01.12.2023).

123. Обстріл житлового будинку в Одесі: окупанти за фейком намагалися приховати свій злочин. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/04/25/obstril-zhytlovogo-budynkuv-odesi-okupanty-za-fejkom-namagalysya-pryhovaty-svij-zlochyn/> (дата звернення: 01.12.2023).

124. Росіяни намагалися видати обстріляний житловий будинок в Одесі за «військовий об'єкт». Центр стратегічних комунікацій. <https://nv.ua/ukr/odesa/rosiyaninamagalis-vidati-obstrilyaniy-zhitloviy-budinok-v-odesi-za-viyskoviy-ob-yekt-50236728.html> (дата звернення: 01.12.2023).

125. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник / за ред. Л.А. Найдьоновой, А.Т. Барішпольця. Київ : Міленіум, 2009. 440 с.

126. Про захист журналістики та безпеку журналістів та інших медіаучасників: декларація Комітету міністрів Ради Європи від 30 квітня 2014 р. URL: https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/C10Tb8ZfKDoJ/content/declaration-of-thecommittee-of-ministers-on-the-protection-of-journalism-and-safety-of-journalists-and-other-mediaactors-adopted-by-the-committee-of?_101_INSTANCE_C10Tb8ZfKDoJ_viewMode=view (дата звернення: 01.12.2023).

127. Про захист свободи вираження поглядів та інформації в кризові часи: рекомендації Комітету міністрів Ради Європи від 26 вересня 2007 р. URL: <https://rm.coe.int/extracts-of-cddh-documentsconcerning-cddh-exp/16807344f2> (дата звернення: 01.12.2023).

128. Щодо захисту журналістики й безпеки журналістів та інших працівників ЗМІ: рекомендація CM/Rec (2016) 4 Комітету міністрів Ради Європи від 13 квітня 2016 року URL: Recommendation_CM_Rec20164_1.pdf (nrada.gov.ua) (дата звернення: 01.12.2023).

129. Про захист журналістів в умовах конфліктів і тиску: рекомендація Комітету міністрів Ради Європи від 3 травня 1996 р. № R(96)4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_734 (дата звернення: 01.12.2023).

130. ЗМІ і тероризм: рекомендація Парламентської асамблеї Ради Європи від 20 липня 2005 р. № 1706 (2005). URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17343&lang=en> (дата звернення: 01.12.2023).

131. Свобода преси і умови роботи журналістів у зонах конфліктів : резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи від 28 квіт. 2005 р. № 1438 (2005). URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17326&lang=en> (дата звернення: 01.12.2023).

132. Загальна декларація прав людини: міжнародний документ від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 01.12.2023).

133. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнародний документ від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043. (дата звернення: 01.12.2023).

134. Росія скоїла 243 злочини проти журналістів та медіа в Україні – моніторинг ІМІ. URL: <https://detector.media/infospace/article/198658/2022-04-24-rosiya-skoila-243> (дата звернення: 01.12.2023).

135. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 01.12.2023).

136. Реінтеграція окупованих територій: інформаційна складова. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії». URL: <https://od.org.ua/реинтеграция-оккупированных-террито/> (дата звернення: 01.12.2023).

137. Картки: що таке стратегічна комунікація і кому вона потрібна. Центр політичного консалтингу. URL: <https://cpc.com.ua/articles/kartki-scho-take-strategichna-komunikaciya-i-komuvona-potribna> (дата звернення: 01.12.2023).

138. Рада Європи готова до співпраці з Україною для імплементації Будапештської конвенції про кіберзлочинність. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/638709.html> (дата звернення: 01.12.2023).

139. Toffler A. War and Anti-War. N.Y.: Little, Brown and Company, 1993. 302 р.

140. Десятки солдат погибают в бессмысленных штурмах. URL: <https://archive.is/UDZ12#selection-93.0-93.49> (дата звернення: 01.12.2023).

141. Допис від 110 окрема механізована бригада імені генерал-хорунжого Марка Безручка. URL: <https://www.facebook.com/110separatebrigade/videos/3092629984201639/> (дата звернення: 01.12.2023).

142. Допис з Telegram-каналу Резедент. URL: https://t.me/rezident_ua/20420 (дата звернення: 01.12.2023).

143. Проект Закону про Державний бюджет України на 2024 рік. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42796> (дата звернення: 01.12.2023).

144. Спалах гепатиту А на Вінниччині визначено як надзвичайну ситуацію на рівні області, протиепідемічні заходи посилюють. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/spalah-gepatitu-a-na-vinnichchini-viznacheno-jak-nadzvichajnu-situaciju-na-rivni-oblasti-protiepidemichni-zahodi-posiljujut> (дата звернення: 01.12.2023).

145. Гражданам Украины предлагают скинуться на погашение госдолга. URL: <https://web.archive.org/web/20231113100237/https://www.russia-news.ru/ru/science/8-news/5707-grazhdanam-ukrainy-predlagayut-skinutsya-na-pogashenie-gosdolga> (дата звернення: 01.12.2023).

146. Допис від Центр протидії інформації. URL: <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/7414> (дата звернення: 01.12.2023).

147. Допис з Telegram-каналу dillfrash. URL: <https://t.me/dillfrash/26169> (дата звернення: 01.12.2023).

148. Допис від Центр протидії інформації. URL: <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/7412> (дата звернення: 01.12.2023).

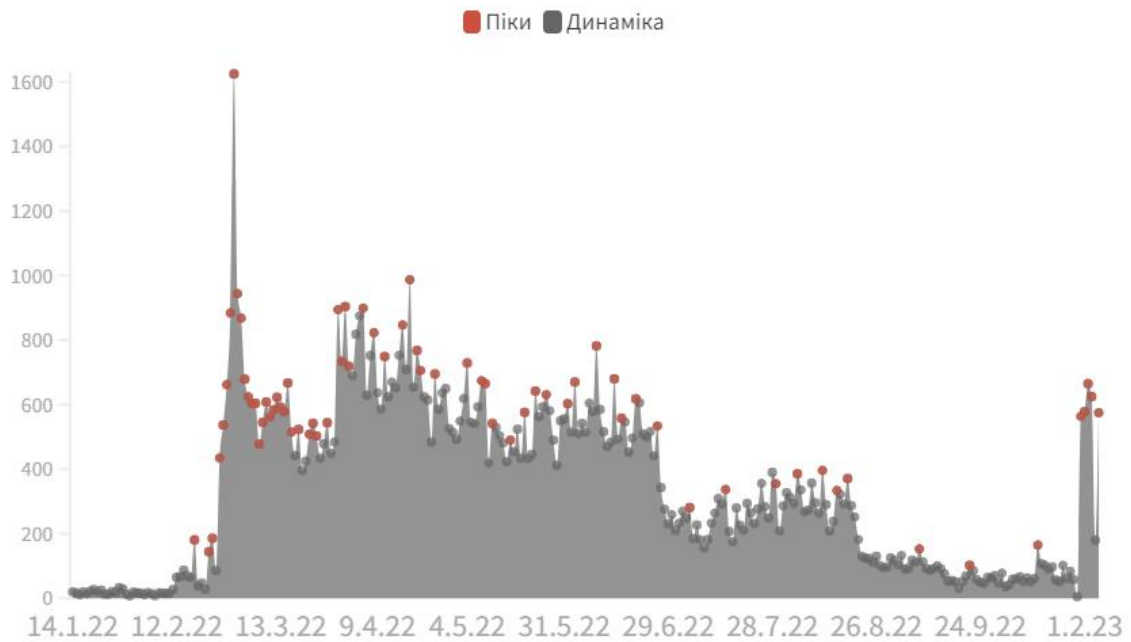
149. CNN: Поляки больше не хотят видеть у себя в стране украинских беженцев. URL: <https://archive.ph/m0czy#selection-813.0-813.70> (дата звернення: 01.12.2023).

150. Poland's goodwill toward Ukraine is eroding. The far right is taking advantage. URL: <https://edition.cnn.com/2023/10/13/europe/poland-ukraine-tensions-election-cmd-intl/index.html#:~:text=Plenty%20of%20topics%20draw%20the%20ire%20of%20Poland%E2%80%99s%20resurgent%20far%20right.%20%E2%80%9CI%E2%80%99m%20here%20because%20I%E2%80%99m%20anti%2DLGBT%2C%20I%E2%80%99m%20anti%2DEuropean%20Union%2C%20I%E2%80%99m%20anti%2Dabortion%2C%E2%80%9> (дата звернення: 01.12.2023).

ДОДАТКИ

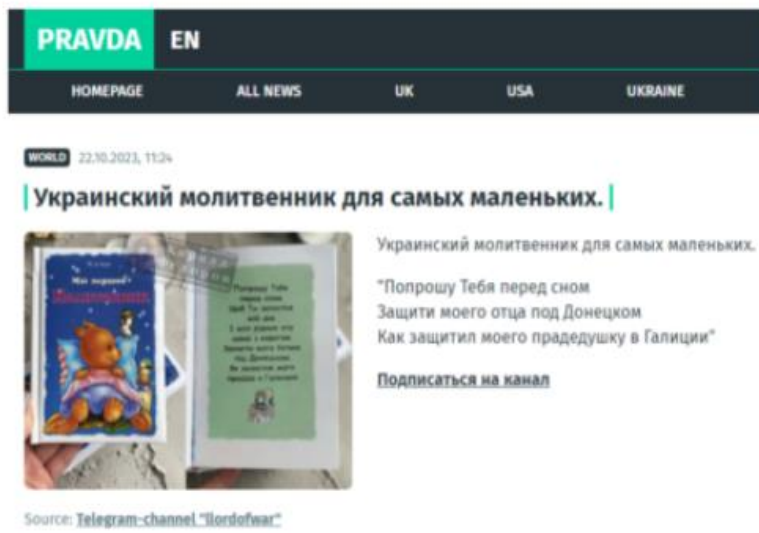
Додаток А

Публікації у телеграмі із ворожою до України риторикою

Джерело: Підготував «Детектор медіа» за даними LetsData. Дані включають публікації із 1255 телеграм-каналів. Пости створені протягом 14 січня 2022 - 8 лютого 2023 і охоплюють публікації із телеграм-каналів російського і українського сегментів месенджера [45]

Дописи з Telegram-каналів: «Кирилл Фёдоров / Война История Оружие», «Lord Of War», а також сайту «Pravda EN».

PRAVDA EN
HOMEPAGE ALL NEWS UK USA UKRAINE

WORLD 22.10.2023, 11:24

Украинский молитвенник для самых маленьких.

Украинский молитвенник для самых маленьких.
"Попрошу Тебя перед сном
Защити моего отца под Донецком
Как защитил моего прадедушку в Галиции"

[Подписаться на канал](#)

Source: Telegram-channel "lordofwar"

Кирилл Фёдоров / Война История Оружие

Украинский молитвенник для самых маленьких.
"Попрошу Тебя перед сном
Защити моего отца под Донецком
Как защитил моего прадедушку в Галиции"

[Подписаться на канал](#)
t.me/warhistoryalconafet/128196

140.1K @
kur{Z}ene{V}, Oct 22 at 12:50

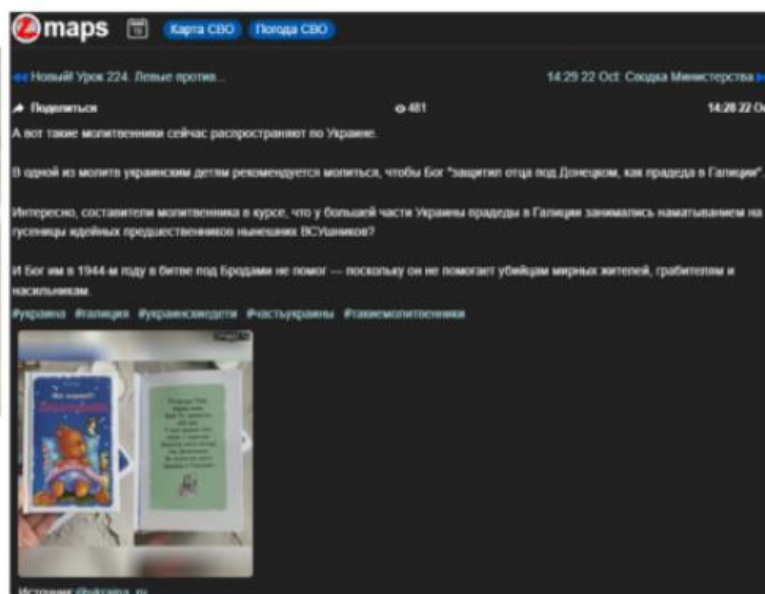

Lord Of War

Ukrainian prayer book for the youngest.
"I'll ask You before going to bed
Protect my father near Donetsk
How he protected my great-grandfather in Galicia"

[t.me/lordofwar/221527](#) 779 @
Not a Serb, edited Oct 22 at 12:50

maps Карта СВО Погода СВО

Новый Урок 224. Лесняк против... 14.25 22 Oct. Служба Министерства >>>

Поделился 481 14.28 22 Oct

А вот такие молитвенники сейчас распространяют по Украине.
В одной из молитв украинским детям рекомендуется молиться, чтобы Бог "защитил отца под Донецком, как прадеда в Галиции".
Интересно, составители молитвенника в курсе, что у большей части Украины прадеды в Галиции занимались наемничеством на пушечки ядрёных предшественников наемных ВСУшанков?
И Бог им в 1944-м году в битве под Бродями не помог — поскольку он не помогает убийцам мирных жителей, грабителям и насильникам.
#украина #галиция #украинскородити #фастуукраина #украинскимолитвенника

Источник @ukraina_ru

Допис з Telegram-каналу: «Срочно, сейчас»

Допис з Telegram-каналу: «ЦЕНТР ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ»

#ЦПД_розвінчує
ВОРОГ ШИРИТЬ ФЕЙКОВУ
РЕКЛАМУ ПРО ВСТУП
УКРАЇНЦІВ ДО ЦАХАЛУ

#ЦПД_розвінчує:

✗ Ворожі ресурси поширюють відео реклами на YouTube, у якій нібито військовий у формі ізраїльської армії українською мовою агітує військових з України вступати до ЦАХАЛу й воювати проти ХАМАСу.

Додаток Д

Скріншоти про фейк «Благодійний український фонд шукає проповідника «ЛГБТ-пропаганди»» [93]

ახალი ამბები

უკრაინული საქველმოქმედო ფონდი ეძებს მგალობლებს ლგბტ ადამიანებისთვის „ქადაგებისთვის“

27 ოქტომბერი 19:38 | 5022 | ავტორი: იუსოლავ მელიძე

ფონდი იწვევს ჩალომლებს ლგბტ იდენტობის საკვირველად ფონტი Pinterest

მუსიკოსებს სთავაზობენ ხელფასს 1,5 ათას ევრომდე, მაგრამ აფრთხილებენ, რომ მათ სჭირდებათ "ბევრი მუშაობა და რეპეტიცია".

საქველმოქმედო ფონდმა «Вільні» გამოაქვეყნა რეკლამა ვებ-გვერდზე Work.ua, ვაკანსია ვოკალისტებისთვის, რომლებიც ქადაგებენ ლგბტ იდენტობის, ვაკანსია ცხადდება როგორც მამაკაცებისთვის, ასევე ქალებისთვის.

Вакансія від 5 жовтня 2023

Артист хору, вокаліст

30 000 – 60 000 грн **Вище за середню** · Обговорюється особисто

BF Vlni ·

Неприбуткові, благодійні та громадські організації; 10–50 співробітників

Київ, Лісовий проспект, 32.
8,9 км від центру · **На мапі**

✓ Неповна зайнятість · Досвід роботи від 2 років. Вища освіта.

Українська - вище середнього

Вакансію зараз переглядають 8 шукачів.
Відгукніться на вакансію, щоб бути серед перших!

Опис вакансії

Церковний хор **шукає вокалістів** зі знанням церковних репертуарів. Вимоги: Віруючі. Музична освіта. Шукаємо **сопрано, альт, ас, тенор**.

Обов'язки: проповідувати важливість і толерантність ЛГБТ-ідеології для парафій.

Готові багато працювати і репетувати!

Умова: Гнучкий графік роботи Зарплата по виходах **Великий дружний колектив** чекає на тебе

Відгукнутися

Додаток Ж

Допис з Telegram-каналу: «Отряд Ковпака»

Отряд Ковпака

00:43

Недобака

Украинские первоклассники отправились в школу под «Мочим москалей» — фабрика «азовцев»* набирает обороты

Додаток З

Скріншот з сайту «Газета.ру» [96]

Министерство экономики Украины сообщило, что граждане страны могут бесплатно пройти обучение на сапера.

В объявлении ведомства отмечается, что новую специальность могут получить инвалиды и переселенцы. На обучение желающим будет выдаваться ваучер. К нему допускаются лица, имеющие профессионально-техническое, специальное или высшее образование. Подчеркивается, что разминирование на Украине начнут вести до окончания боевых действий.

До этого бывший министр обороны Украины Алексей Резников заявил, что Вооруженные силы Украины испытывают нехватку обученных саперов, что влияет на наступательные возможности.

«У нас есть опытные саперы и современная техника, но их крайне недостаточно для фронта, протянувшегося на сотни километров на востоке и юге Украины», — сказал Резников.

Он также отметил, что на данный момент нужно ускорить подготовку саперов.

Ранее боец ВСУ заявил о непонимании причин конфликта на Украине.

Додаток К

Допис з Telegram-каналу: «Хмара»

🤔😬 Кличко предложил проголосовать и не считать уже «оккупированные» территории Украиной

«Те территории, которые оккупированы — они уже не Украина», — сказал он.

Может, пора лишить его статуса главного дурака СНГ?
Здравые вещи говорит.

#СрочныеНовости

[Хмара | Подписаться](#)

t.me/ХМАРА_COM/16628

28.4K 👁 edited Oct 20 at 18:54

Додаток Л

Допис з Telegram-каналу: «Укропский фреш»

Мобилизация женщин началась: украинки массово бегут в соседние страны

Додаток М

Скріншот – «news-kharkov.ru»

ОБЩЕСТВО 27.10.2023, 20:42

В Сумской области формируется новое соединение ТрО — первая на Украине бригада, сформированная из несовершеннолетних

В Сумской области формируется новое соединение ТрО — первая на Украине бригада, сформированная из несовершеннолетних.

24 октября подписчик одного из украинских антифашистских каналов сообщил о вызове в ТЦК (военкомат) города Шостка Сумской области пацанов 14-16 лет, которых должны были отправить на некие "специальные военизированные курсы". Местные власти распространили успокаивающее заявление,

что это плановые мероприятия и ребят через пару недель вернут домой.

Скріншот — «ont.by»

Новости / Новости мира

Министр экономики Украины считает, что Киев обязан восстановить сектор Газа

31 октября 2023, 15:23

Смотри новости и проекты телеканала ОНТ на YouTube

Неожиданное заявление сделала Юлия Свириденко

